

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

**WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY
W POZNANIU**

Wpływ pandemii koronawirusa na poszczególne branże w województwie wielkopolskim w 2020 r.

Poznań, październik 2021

Samorząd Województwa Wielkopolskiego
Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu
ul. Szyperska 14
61-754 Poznań
wuppoznau.praca.gov.pl/

Główni odbiorcy publikacji:

Instytucje rynku pracy
Instytucje oświatowe i edukacyjne
Obserwatoria rynku pracy
Samorząd województwa
Samorządy powiatowe
Organizacje pracodawców

Data wydania publikacji:

Październik 2021

Nakład

100 szt.

Druk :

Zakład Poligraficzny 'SINDRUK'
Małgorzata Kowalcze
ul. Firmowa 12
45-594 Opole

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020

Spis treści

Wstęp.....	5
Wpływ pandemii na poszczególne branże w powiatach województwa wielkopolskiego.....	6
SEKTOR ROLNO-SPOŻYWCZY.....	9
SEKTOR PRZETWÓRSTWA PRZEMYSŁOWEGO.....	13
SEKTOR HANDLOWY	19
SEKTOR TRANSPORTOWY	25
SEKTOR BUDOWLANY.....	31
SEKTOR FINANSOWO-UBEZPIECZENIOWY	39
SEKTOR TECHNOLOGII NOWOCZESNYCH	45
SEKTOR EDUKACJI.....	49
SEKTOR HoReCa	57
SEKTOR ROZRYWKOWY	63
SEKTOR BEAUTY I FITNESS	67
Aneks tabelaryczny	71
Bibliografia	81

Wstęp

W 2021 r. Wydział Badań i Analiz Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu przygotował opracowanie pn. Wpływ pandemii koronawirusa na poszczególne branże w województwie wielkopolskim w 2020 r.

Celem opracowania jest zaprezentowanie najważniejszych informacji nt. wpływu pandemii oraz wdrażanych obostrzeń na kondycję wybranych branż oraz szans i zagrożeń, jakie przed nimi stoją.

Opracowanie zostało przygotowane wyłącznie na podstawie materiałów zastanych tj.:

- a) artykułów dostępnych w Internecie, w tym zamieszczanych na branżowych portalach informacyjnych,
- b) danych statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny,
- c) danych przekazanych przez powiatowe urzędy pracy, funkcjonujące na terenie województwa wielkopolskiego.

Materiał został przygotowany w I połowie 2021 roku i opiera się na informacjach i danych aktualnych w tym okresie.

Wpływ pandemii na poszczególne branże w powiatach województwa wielkopolskiego

Wybuch pandemii miał bardzo duży wpływ na sytuację gospodarczą wszystkich regionów Polski. W II półroczu 2020 r. w Wielkopolsce zmiany na rynku pracy były już widoczne w większości powiatów¹. W III kwartale 2020 r., najczęściej obserwowanymi przez przedstawicieli wielkopolskich urzędów pracy konsekwencjami wystąpienia pandemii, były wzrost liczby osób rejestrujących się jako osoby bezrobotne oraz spadek liczby zgłaszanych przez pracodawców ofert pracy. Znaczącym problemem była także ograniczona możliwość korzystania z aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu, takich jak staż czy szkolenie. W 2020 r. działalność powiatowych urzędów pracy skoncentrowana była przede wszystkim na obsłudze narzędzi mających przeciwdziałać społeczno-gospodarczym skutkom pandemii COVID-19 (tj. obsłudze wsparcia oferowanego firmom w postaci instrumentów wprowadzonych w ramach tzw. tarczy antykryzysowej). Sami pracodawcy także byli mniej skłonni do zatrudnienia subsydiowanego, wobec konieczności dalszego zatrudnienia tak pozyskanych pracowników (jest to warunkiem udzielonego wsparcia).

Chcąc uzyskać pełniejszą informację nt. sytuacji poszczególnych części regionu wielkopolskiego, od IV kwartału 2020 r. pozyskiwano informacje nt. wpływu, jaki pandemia koronawirusa miała z perspektywy urzędów pracy na określone branże w powiatach. Szczegółowe dane na ten temat zawiera aneks tabelaryczny znajdujący się na stronie 71 niniejszego opracowania, poniżej przedstawiono ogólne wnioski wynikające z uzyskanych informacji:

- a) pandemia miała negatywny wpływ na kondycję wielu branż w regionie. Zdecydowana większość przedstawicieli powiatowych urzędów pracy potwierdziła, że w 2020 roku oraz w I półroczu 2021 r. pogorszyła się sytuacja następujących sektorów:
- transport osobowy,
 - zakwaterowanie,
 - branża usługowa związana z wyżywieniem,

¹ Na 31 powiatów województwa wielkopolskiego, przedstawiciele 22 urzędów pracy potwierdzili wystąpienie zmian na lokalnym rynku pracy, jakie mogą być konsekwencją wystąpienia pandemii koronawirusa.

- działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów,
- edukacja,
- działalność związana z kulturą i rozrywką,
- działalność sportowa i rekreacyjna,
- branża beauty.

Kondycja prawie wszystkich ww. rodzajów działalności uległa poprawie w większości wielkopolskich powiatów w III kwartale 2021 r.

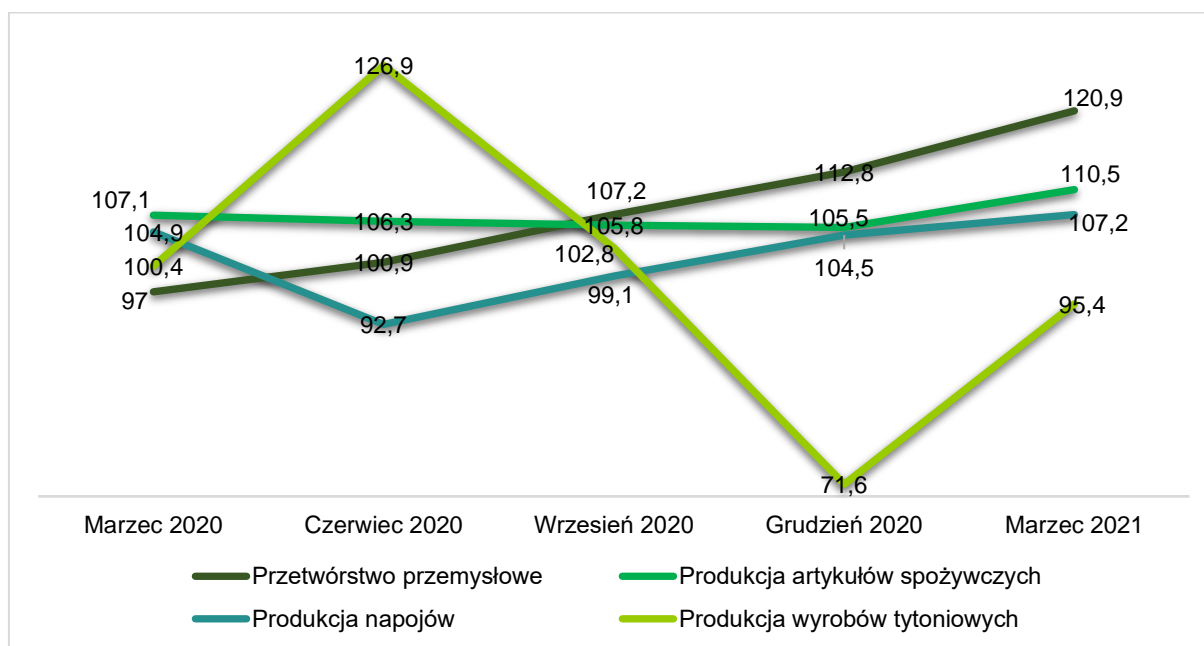
- b) w przypadku niektórych branż wpływ pandemii był różny w zależności od powiatu. Do takich sektorów można zaliczyć przetwórstwo przemysłowe, handel detaliczny, informację i komunikację oraz transport towarów. Wybuch pandemii miał tutaj negatywny wpływ na kondycję branży jedynie w niektórych częściach regionu. W przypadku większości ww. obszarów gospodarczych już w II kw. 2021 r. sytuacja zaczęła się stabilizować, a wpływ pandemii zaczął być oceniany jako obojętny w coraz większej ilości powiatów.
- c) w przypadku branż: budownictwo oraz uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową przez cały ww. okres (tj. od IV kw. 2020 r. do III kw. 2021 r.) pandemia w większości powiatów nie miała znaczącego wpływu na kondycję i rozwój tych sektorów.
- d) jedyną branżą, na którą pandemia miała pozytywny wpływ w większości powiatów przez okres od IV kw. 2020 r. do III kw. 2021 r. była działalność pocztowa i kurierska.

SEKTOR ROLNO-SPOŻYWCZY

1. Sektor rolno-spożywczy wykazał się dużą odpornością na wpływ pandemii koronawirusa, co było spowodowane m.in. tym, że:
 - ❖ produkty spożywcze są tzw. produktami pierwszej potrzeby, czyli konsumenci rezygnują z ich zakupu w ostatniej kolejności,
 - ❖ w sektorze występują relatywnie krótkie łańcuchy dostaw, a poszczególni dostawcy są zazwyczaj zlokalizowani w Polsce.
2. Na tle pozostałych branż przemysłowych, przetwórstwo spożywcze zachowało relatywnie stabilny wzrost produkcji sprzedanej. Dobra była także ich kondycja ekonomiczno-finansowa.

**Wykres 1. Produkcja sprzedana wg działów sektora rolno-spożywczego r/r
(analogiczny okres roku poprzedniego = 100)**

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS

3. Pomimo pandemii i wyraźnego spadku w II kwartale utrzymana została tendencja wzrostowa w eksporcie towarów rolno-spożywczych z Polski. W 2020 r. sprzedaż artykułów rolno-spożywczych za granicę osiągnęła najwyższy jak dotąd poziom 34 mld euro (tj. wzrost o 7% w porównaniu z rokiem 2019). Taki wynik jest efektem m.in. wysokiej jakości polskich produktów, konkurencyjnych cen

oferowanych przez polskich producentów oraz korzystnego w 2020 r. dla eksporterów kursu walut (osłabienie złotego względem euro i dolara).²

4. Pandemia zwiększyła tendencję konsumentów do preferowania produktów krajowych. Przykładem działań mających na celu umocnienie patriotyzmu konsumenckiego i zwiększenie zainteresowania kupnem polskich produktów na rynku krajowym jest ogólnopolska kampania „Kupuj świadomie”, zachęcająca do zwracania podczas zakupów uwagi na produkty posiadające znak „PRODUKT POLSKI” informujący o tym, że zostały one wyprodukowane w Polsce z rodzimych surowców.
5. Pandemia miała duży wpływ na branże silnie związane z sektorem spożywczym oraz będące jego znaczącym odbiorcą (jak HoReCa czy branża rozrywkowo-eventowa), co uderzyło w niektóre gałęzie sektora takie jak produkcja napojów czy przetwórstwo mięsne.
6. Wybuch pandemii spowodował nagłą zmianę wyborów konsumenckich w obszarze zakupów spożywczych (m.in. wzrost popytu na produkty spożywcze posiadające długi termin ważności jak kasze, makarony, konserwy mięsne i rybne, mąka, drożdże itp.). Wystąpiło także silne zapotrzebowanie na alkohol etylowy do produkcji środków dezynfekujących. Z czasem sytuacja zaczęła się stabilizować jednak przedsiębiorstwa były i w dalszym ciągu są zmuszone do stałego monitorowania sytuacji oraz elastycznego reagowania na występujące zmiany sytuacji epidemiologicznej i społecznej.
7. Obostrzenia wprowadzone w wyniku zagrożenia epidemiologicznego wpłynęły na zmianę sposobu dokonywania zakupów. W pierwszych tygodniach pandemii nastąpił duży wzrost zakupów w sklepach stacjonarnych, klienci odwiedzali sklepy spożywcze rzadziej, ale robili większe zakupy. Zjawisko to jednak trwało krótko. Tendencją, jaka została wzmocniona wystąpieniem pandemii oraz mającą szansę utrzymać się na dłużej jest natomiast rozwój rynku e-grocery w Polsce. Rosnące zainteresowanie zakupami spożywczymi drogą online może wynikać zarówno z tego, że są one wygodne i mniej czasochłonne, jak i (zwłaszcza w okresie zagrożenia epidemiologicznego) bardziej bezpieczne.
8. Pandemia doprowadziła także do umocnienia się trendu rosnącego już przed 2020 rokiem związanego ze wzrostem zapotrzebowania na produkty ekologiczne

² Pozytywne tendencje w polskim eksporcie artykułów rolno-spożywczych w 2020 r., KOWR

i tradycyjne. Chcemy jeść zdrowiej i bezpieczniej, wobec czego swoją pozycję umocniły firmy oferujące produkty zdrowe, smaczne i odżywcze. Wzrosło także znaczenie jakości opakowania produktu (preferowanie zamknięcia hermetyczne i szczelne) oraz czystość i higiena zachowana w sklepie (zachowywanie norm sanitarnych, dostęp do środków dezynfekujących itp.).

9. Podobnie jak w przypadku innych sektorów, pandemia spowodowała problemy kadrowe; wykluczenie znaczącej części załogi w przypadku pojawienia się przypadków zakażenia koronawirusem oraz problemy z przekraczaniem granic często destabilizowały funkcjonowanie gospodarstw rolnych oraz zakładów przetwórstwa spożywczego. Pomimo tego nie zaobserwowano poważnych przerw w funkcjonowaniu większości podmiotów z sektora.
10. Niezależnie od występowania zagrożenia epidemiologicznego, na sytuację polskiego sektora rolno spożywczego kluczowy wpływ mają takie czynniki jak: otoczenie regulacyjne na poziomie krajowym (np. opłata cukrowa³) oraz unijnym (np. nowelizacje regulacji w zakresie hodowli zwierząt, umowa UE-Mercosur⁴), przypadki chorób zawierzą hodowlanych (np. ASF, ptasia grypa) oraz warunki atmosferyczne.

Szanse:

- ❖ Monitorowanie trendów konsumenckich skutkuje dostosowaniem oferty do zmian popytu.
- ❖ Wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań zapewniających ciągłość funkcjonowania (w tym w obszarze automatyzacji produkcji), analiza ryzyka, wdrażanie norm i standardów zapewniających bezpieczeństwo produkcji i ochronę pracowników.
- ❖ Poszerzanie zakresu działalności zagranicznej, w tym na rynki pozaunijne, promocja polskich produktów.
- ❖ Działania instytucjonalne wspierające rozwój sektora rolno-spożywczego.

³ Wprowadzone od 1 stycznia 2021 r. podatki: opłata spożywcza od podmiotów wprowadzających na rynek krajowy określone napoje oraz syropy, o ile zawierają w swoim składzie dodatek cukrów, substancji słodzących bądź kofeiny lub tauryny oraz opłata od małek, czyli opłata od napojów alkoholowych w małych formatach do 300 ml.

⁴ Umowa handlowa wynegocjowana w czerwcu 2019 r. pomiędzy UE a Mercosur, międzynarodową organizację gospodarczą, zrzeszającą pięć państw Ameryki Południowej – Brazylię, Argentynę, Paragwaj, Urugwaj oraz Wenezuelę. Umowa wymaga ratyfikacji wszystkich państw członkowskich.

Zagrożenia:

- ❖ Na pogorszenie kondycji sektora mogą mieć wpływ problemy branż powiązanych (sektorów logistycznego, HoReCa, handlowego, kultury i rekreacji itp.), od których zależy efektywne funkcjonowanie przetwórstwa spożywczego.
- ❖ Niepewność dotycząca tempa, skali rozwoju oraz trwania pandemii COVID-19, a także jej ostatecznych skutków i konsekwencji.
- ❖ Przy utrzymującym się stanie epidemii i obostrzeniach może wystąpić tendencja do ochrony rynków krajowych w krajach dotychczas importujących produkty z Polski. Może to doprowadzić do ograniczenia skali eksportu, a w efekcie obniżenia cen produktów, skali produkcji i dochodów firm.
- ❖ Ewentualny powrót obostrzeń związane z pandemią mogą wpłynąć na problemy z transportem towarów, zarówno drogą lądową, powietrzną czy morską do bliższych i dalszych rynków zbytu polskich produktów spożywczych.
- ❖ Długofalowe, niekorzystne konsekwencje brexitu.
- ❖ Wzrost kosztów produkcji, zwłaszcza w zakresie energii elektrycznej.
- ❖ Mniejsze możliwości nabywcze konsumentów

1. Pierwsza fala pandemii była dla przemysłu silnym uderzeniem, znacząco ograniczającym a czasem całkowicie paraliżującym funkcjonowanie zakładów przemysłowych. Negatywny wpływ wynikał przede wszystkim z: obostrzeń sanitarnych powodujących konieczność ograniczenia /zawieszenia działalności produkcyjnej, niedoborów kadrowych (spowodowanych absencją z powodu zarażenia/przebywania na kwarantannie, lub z uwagi na konieczność zapewnienia opieki dzieciom), przerwania międzynarodowych łańcuchów dostaw, spadku popytu na określone produkty. W szczególnie trudnej sytuacji znalazły się branże, w dużym stopniu produkujące towary na eksport, a także bazujące w produkcji na surowcach i materiałach sprowadzanych z zagranicy.
2. W II półroczu sytuacja zaczęła się stopniowo poprawiać. W październiku wraz ze znaczącym wzrostem zakażeń ponownie wystąpiło pogorszenie kondycji branży, które jednak już nie było tak dotkliwe jak podczas pierwszej fali. Zgodnie z wynikami badania przeprowadzonego na zlecenie Dassault Systèmes w III kwartale 2020 r.:
 - ❖ ponad 70 % badanych przedsiębiorstw przemysłowych doświadczyło negatywnych konsekwencji pandemii COVID-19,
 - ❖ mimo zaistniałych trudności firmy dobrze poradziły sobie, 1/3 z nich oceniła swoją kondycję finansową pozytywnie w porównaniu z rokiem poprzednim, a dla ponad połowy wyniki były porównywalne jak w 2019 r.,
 - ❖ ponad połowa badanych firm wyraziła obawę, że pandemia negatywnie wpłynie na sektor przemysłowy w 2021 roku⁵.
3. Pomimo obaw I półrocze 2021 r. okazało się okresem relatywnie stabilnym dla branży przemysłowej. W I kwartale wystąpił wzrost PKB oraz poziomu produkcji przemysłowej. W maju 2021 r. Komisja Europejska zmodyfikowała prognozę dynamiki PKB dla Polski w 2021 r. do 4,0 proc. z 3,1 proc. szacowanych w lutym, a w 2022 r. podwyższyła do 5,4 proc. z 5,1 proc⁶.

⁵<https://www.rynek-lotniczy.pl/mobile/dassault-systmes-covid19-wzmocnil-zainteresowanie-transformacja-cyfrowa-wsrod-firm-produkcyjnych-w-polsce--pokazuje-badanie-pmr-10864.html>

⁶<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Prognozy-Komisji-Europejskiej-dla-Polski-Wzrost-PKB-i-niskie-bezrobocie-8110722.html>

**Tabela 1. Produkcja sprzedana wg działów sektora przetwórstwa przemysłowego r/r
(analogiczny okres roku poprzedniego = 100)**

Dział działalności	III'20	VI'20	IX'20	XII'20	I'21
Przetwórstwo przemysłowe	97,0	100,9	107,2	112,8	120,9
Produkcja wyrobów tekstylnych	86,2	102,2	112,9	139,0	133,2
Produkcja odzieży	72,7	99,9	100,7	126,3	126,9
Produkcja skór i wyrobów skórzanych	78,6	91,7	102,0	106,5	117,7
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	95,1	117,6	114,1	122,0	128,3
Produkcja papieru i wyrobów z papieru	109,9	100,9	107,9	114,0	109,9
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	96,5	96,9	98,9	109,0	106,6
Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	93,0	82,8	99,3	95,2	88,9
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	106,9	104,9	107,4	110,3	112,1
Produkcja wyrobów farmaceutycznych	139,7	108,4	103,9	101,2	83,1
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	97,8	104,5	110,7	124,8	131,4
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	101,7	102,3	105,9	112,3	116,1
Produkcja metali	95,5	92,7	95,7	96,7	112,0
Produkcja wyrobów z metali	104,3	102,2	107,8	115,0	120,3
Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	88,9	107,0	122,8	139,3	154,9
Produkcja urządzeń elektrycznych	105,0	116,9	126,6	139,1	157,5
Produkcja maszyn i urządzeń	89,6	87,0	94,3	104,8	116,3
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	71,4	84,8	102,9	109,0	151,1
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	95,1	101,0	74,4	87,2	82,9
Produkcja mebli	85,3	119,3	115,8	120,4	135,1

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS

4. Pandemia koronawirusa miała niejednorodny wpływ na poszczególne branże przetwórcze, przykładowo:

- ❖ Branża chemiczna okazała się branżą o strategicznym znaczeniu podczas walki z pandemią, wystąpiło duże zapotrzebowanie na produkty zgłaszane zarówno od klientów indywidualnych, jak i placówek medycznych. Największymi problemami, z jakimi spotkała się branża, były zerwane łańcuchy dostaw oraz brak przygotowanych strategii i planów działań zapewniających branży wsparcie w przyspieszeniu i ułatwieniu produkcji w sytuacji kryzysowej.
- ❖ W pierwszych miesiącach pandemii nastąpiło nagle i drastyczne pogorszenie kondycji produkcji mebli. Przyczyną dramatycznej sytuacji były m.in.: zakaz handlu w sklepach wielkopowierzchniowych czy załamanie popytu na produkty, zarówno na rynkach krajowych jak i zagranicznych. W II półroczu 2020 r. nastąpiła wyraźna i znacząca poprawa sytuacji, na co miały wpływ przede wszystkim: otwarcie handlu, trend intensywnego inwestowania Europejczyków w wyposażenie mieszkań oraz niski kurs złotego korzystnie wpływający na eksport. Ponadto zdaniem Ekspertów o skutecznym przezwyciężeniu kryzysu i utrzymaniu tendencji rozwojowej zdecydowały także elastyczność polskich przedsiębiorców, duża różnorodność oferty oraz inwestycje w park maszynowy ponoszone w ostatnich latach.
- ❖ Produkcja motoryzacyjna była branżą, która niezwykle ucierpiała w 2020 r., co było spowodowane przede wszystkim załamaniem popytu na dobra luksusowe. W 2020 r. w Polsce liczba rejestracji nowych samochodów osobowych wyniosła 428,3 tys. (tj. zmniejszyła się o 23% w stosunku do 2019 roku). Spadek był widoczny w przypadku klientów instytucjonalnych (-20,8%) oraz jeszcze większy w przypadku klientów indywidualnych (-28%).⁷ W wyniku poprawy nastrojów konsumenckich pod koniec roku 2020 r. sytuacja w branży zaczęła się stopniowo stabilizować, a producenci zaczęli nadrabiać zaległości. Pomimo poprawy wskaźników, odbudowa kondycji sektora może jednak potrwać dłużej, a dodatkowymi utrudnieniami tego procesu mogą być problemy z dostępnością komponentów (np. półprzewodników), rosnącymi cenami surowców i energii oraz wyzwaniem związanymi z wymuszonymi regulacjami dotyczącymi ograniczenia emisji spalin.

⁷ W 2020 roku liczba rejestracji samochodów osobowych w Polsce spadła o 23%, KPMG

Szanse:

- ❖ Wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań zapewniających ciągłość funkcjonowania (w tym rozwiązań z obszaru digitalizacji oraz automatyzacji produkcji), doskonalenie analizy ryzyka, wdrażanie norm i standardów zapewniających bezpieczeństwo produkcji i ochronę pracowników oraz wysokie standardy zarządzania informacją.
- ❖ Pandemia okazała się znaczącym zagrożeniem dla globalnych łańcuchów dostaw, co w przyszłości może wzmocnić dążenie do podnoszenia samowystarczalności gospodarczej poszczególnych krajów/obszarów geograficznych, co z kolei może wpływać na rozwój istniejącego już wcześniej trendu nearshoringu, tj. lokowania linii produkcyjnych w bliższych krajach. Polska może być atrakcyjnym partnerem w tym obszarze z uwagi na takie czynniki jak: centralna lokalizacja w Europie, poprawiająca się infrastruktura, wciąż stosunkowo niskie koszty pracy, dostęp do wykwalifikowanej kadry oraz wysoko rozwinięty rynek magazynowy.
- ❖ Rozszerzenie działalności, dbałość o relację z aktualnymi klientami oraz podejmowanie starań na rzecz pozyskania kolejnych, w tym na rynkach pozaunijnych.
- ❖ Wymuszone pandemią przyspieszenie wdrażania digitalizacji i automatyzacji w zakładach produkcyjnych, a w efekcie podniesienie produktywności i wydajności firm, zapewnienie ciągłości linii produkcyjnych i zdalnego zarządzania bez narażania bezpieczeństwa pracowników.
- ❖ Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowników umożliwiających optymalne korzystanie z dostępnych rozwiązań technologicznych oraz umiejętność dostosowania się do ewentualnych dalszych zmian funkcjonowania zakładu.

Zagrożenia:

- ❖ Pogorszenie kondycji finansowej gospodarstw domowych zmniejszy możliwości nabywcze konsumentów.
- ❖ Niepewność dot. tempa, skali rozwoju oraz trwania pandemii COVID-19, a także jej ostatecznych skutków i konsekwencji powoduje niemożność tworzenia strategii średniokresowych i długookresowych, co znacząco

utrudnia efektywne zarządzanie przedsiębiorstwem produkcyjnym, w tym polityką inwestycyjną.

- ❖ Przywrócenie obostrzeń może spowodować zakłócenie łańcuchów dostaw, a w efekcie zaburzenie procesów produkcji i terminową realizację zamówień.
- ❖ Niezależnie od trwania pandemii znaczącym utrudnieniem prowadzenia działalności produkcyjnej są rosnące ceny surowców oraz energii.
- ❖ Pandemia może doprowadzić do problemów kadrowych polskich przedsiębiorstw spowodowanych m.in. zakażeniami osób zatrudnionych, kwarantanną pracowników czy trudniejszym pozyskaniem pracowników z zagranicy.

1. Zagrożenie epidemiologiczne spowodowało ograniczenie możliwości przemieszczania się oraz odwiedzania sklepów. Wprowadzono obostrzenia sanitarne, wymogi higieniczne oraz limity osób mogących korzystać w tym samym czasie z obiektów handlowych.
2. Wybuch pandemii spowodował zmianę asortymentu kupowanych produktów. Przykładami ww. zmian były:
 - ❖ wzrost zakupu produktów spożywczych posiadający długi termin przydatności (takich jak ryże, makarony, kasze, dania gotowe, konserwy mięsne i rybne),
 - ❖ wzrost popytu na sprzęt IT (w związku z wdrożeniem pracy i nauki zdalnej) wzrost zakupu środków higienicznych i odkażających, papieru toaletowego, rękawiczek oraz spirytusu,
 - ❖ spadek zakupów produktów odzieżowo-obuwniczych,
 - ❖ odkładanie decyzji dot. zakupu dóbr luksusowych,
 - ❖ początkowy spadek, a następnie wzrost zakupów produktów farmaceutycznych.
3. Klienci odwiedzali sklepy rzadziej, ale robili większe zakupy. Częściej niż przed pandemią odwiedzano też małe sklepy osiedlowe. Ww. zmiany były spowodowane niepokojem związanym z potwierdzeniem przypadków zakażenia, wprowadzeniem obostrzeń oraz niepewnością, co do najbliższej przyszłości. Wraz z przystosowywaniem się do nowej rzeczywistości sytuacja zaczęła ulegać względnej stabilizacji, a klienci zaczęli stopniowo powracać do wcześniejszych nawyków zakupowych.
4. W szczególnie niekorzystnej sytuacji znalazły się galerie i centra handlowe. W Polsce w 2020 r. funkcjonowało ponad 500 centrów handlowych. Oprócz funkcji handlowej skupiają one obiekty o charakterze rozrywkowym, gastronomicznym i zdrowotnym. Odpowiadają one za ok. 30% obrotu handlu detalicznego, pracę w nich podejmuje ok 400 tys. osób, a ich roczne przychody szacowane są na ok. 10,1-16,8 mld. Według Polskiej Rady Centrów Handlowych każdego miesiąca obiekty o charakterze centrum handlowego są odwiedzane

przez klientów łącznie ok. 120-150 mln razy⁸. W marcu, kwietniu i listopadzie 2020 r. działalność centrów została prawie całkowicie ograniczona, w pozostałe miesiące odwiedzalność pozostawała niższa o ok. 10-50% wobec stanu przed pandemią. Mogło mieć to związek z utrzymującą się obawą przed zakażeniem oraz zamknięciem restauracji, kin, klubów fitness itp. Zdaniem PRCH w 2020 r. przychody właścicieli galerii były niższe o ok. 30-35% względem roku ubiegłego. W gorszej sytuacji znalazły się duże centra i galerie (realizujące także funkcje rozrywkowe, gastronomiczne itp.), relatywnie lepiej radziły sobie małe obiekty pełniące funkcje centrów zakupów codziennych. Dla wielu ludzi, dla których wizyty w centrum wcześniej były przyjemnością w okresie pandemii stały się koniecznością⁹

5. Zakaz prowadzenia działalności w formie stacjonarnej oraz ograniczenia przemieszczania się ludności doprowadziły do bardzo dużego rozwoju i wzrostu znaczenia handlu internetowego oraz wielokanałowości, tj. zapewnienia klientowi możliwości dokonania zakupu oraz komunikacji ze sklepem za pośrednictwem wielu kanałów, zarówno online jak i offline. Zgodnie z wynikami badania KPMG pt. „Consumer Pulse Survey” we wrześniu 2020 r. 71% ankietowanych robiło zakupy pozaspożywcze za pośrednictwem strony internetowej, a 43% przy użyciu aplikacji mobilnej. W przypadku produktów spożywczych było to odpowiednio 29% oraz 16%. Aż 34% respondentów zadeklarowało, że w czasie pandemii kupiło online po raz pierwszy nowe kategorie produktów. Najczęściej wskazywanymi zaletami zakupów online były: wygoda, cena oraz bezpieczeństwo. Pomimo tego, że zakupy za pośrednictwem strony internetowej wyżej od zakupów stacjonarnych ocenił jedynie co trzeci ankietowany, a w przypadku aplikacji mobilnej co czwarty, to większość deklarerowała dalszą chęć korzystania z tych kanałów (91% w przypadku strony internetowej oraz 79% w przypadku aplikacji mobilnej)¹⁰. Co szczególnie istotne, wzrost sprzedaży internetowej wystąpił także w przypadku tzw. produktów pierwszej potrzeby, czyli artykułów spożywczych, leków, kosmetyków i środków pielęgnacyjnych.
6. Wg badań z września 2020 r. 66% Polaków nie zrezygnowało z zakupów spożywczych w sklepach stacjonarnych, w przypadku produktów niespożywczych

⁸ Wpływ pandemii COVID 19 na polski rynek centrów handlowych, Dolitte

⁹ Raport sektorowy Bank Ochrony środowiska

¹⁰ Nowa Rzeczywistość: konsument w dobie COVID-19, KPMG, wrzesień 2020

udział ten był zdecydowanie niższy i wyniósł 29%¹¹. Klienci robiący zakupy spożywcze w sklepach stacjonarnych jako największe trudności wskazywali: nieprzestrzeganie obostrzeń przez innych klientów, długie kolejki do kas, brak dostępnych środków ochrony oraz małe przestrzenie między regałami.

7. Doświadczenie pandemii spowodowało, że dla Polaków kluczowa stała się troska o własne bezpieczeństwo. Zgodnie z wynikami badania KPMG pt. „Consumer Pulse Survey” na czynnik ten zwracało uwagę o 58% więcej Polaków niż przed pandemią. Zaczęto rzadziej korzystać z gotówki na rzecz kart debetowych (wzrost o 33%) i kredytowych (wzrost o 30%). Jednym z najważniejszych czynników koniecznych dla dalszego prowadzenia działalności obiektu handlowego stało się zapewnienie środków ostrożności oraz prawidłowych procedur higienicznych ograniczających ryzyko zarażenia zarówno pracowników, jak i klientów. Czynnikiem zakupowym, które także zyskały na znaczeniu podczas pandemii były: łatwość zakupu, wsparcie dla lokalnych społeczności, stosunek marki do środowiska i podejście marki do pracowników¹².
8. Podobnie jak w innych sektorach, pandemia doprowadziła do przyspieszenia automatyzacji i digitalizacji branży handlowej. Zwiększenie liczby kas samoobsługowych, wykorzystywanie automatów do realizacji zadań związanych ze skanowaniem towarów, utrzymaniem czystości w sklepie czy analizą danych to przykłady zastosowania nowoczesnych technologii ułatwiających kontynuowanie działalności w okresie pandemii, ale także podnoszących efektywność i produktywność obiektów handlowych zarówno detalicznych jak i hurtowych.
9. W okresie trwania pandemii konsumenci częściej byli zainteresowani kupnem produktów rozpoznawalnych polskich marek (wzrost o 24%) oraz lokalnych dostawców (wzrost o 22%). Lokalna produkcja była istotnym czynnikiem zakupu dla 57% konsumentów w przypadku produktów spożywczych oraz 35% respondentów w przypadku produktów poza spożywczymi. Ponadto około 60% ankietowanych w przypadku artykułów spożywczych oraz niemal połowa w przypadku artykułów pozaspożywczych była skłonna zapłacić więcej za wybrane produkty pochodzące od lokalnych dostawców. Większość

¹¹ Nowa Rzeczywistość: konsument w dobie COVID-19, KPMG, wrzesień 2020

¹² Nowa Rzeczywistość: konsument w dobie COVID-19, KPMG, wrzesień 2020

ankietowanych była gotowa zapłacić maksymalnie 10% więcej za taki produkt. Równie ważną wartością podczas dokonywania zakupów były aspekty środowiskowe i ekologiczne (czynnik ważny dla 52% respondentów podczas zakupu artykułów spożywczych oraz dla 60% podczas zakupów artykułów pozaspożywczych).¹³

10. Pandemia oraz wprowadzone obostrzenia doprowadziły do kształtowania się nowych nawyków i zachowań klientów. W ramach badania EY Future Consumer Index zrealizowanego w czerwcu 2021 r. wyróżniono 5 grup, na które można podzielić konsumentów biorąc pod uwagę m.in: postawę względem pandemii oraz poziom siły nabywczej:

- ❖ „Utrzymać cięcia” – grupa charakteryzująca się najniższym wykształceniem oraz niską aktywnością zawodową. Osoby z tej grupy wykazywały skłonność do dużego cięcia kosztów podczas dokonywanych zakupów (Polska: 10%, świat: 8%),
- ❖ „Zachować oszczędność” – osoby raczej pesymistycznie nastawione względem przyszłości, wykazujące pewne ograniczenie wydatków oraz większe oszczędności (Polska: 4%, świat: 20%),
- ❖ „Powrót do normalności” – osoby najmniej zmartwione pandemią, których zarówno życie codzienne jak i wydatki nie uległy większym zmianom (Polska: 41%, świat: 40%),
- ❖ „Ostrożnie ekstrawagancki” – osoby charakteryzujące się wyższymi dochodami, optymistycznie nastawione do przyszłości, których wydatki nie uległy znaczącej zmianie, osoby gotowe do poniesienia większego kosztu za określone produkty (Polska: 24%, świat: 22%),
- ❖ „Powrót z hukiem” – osoby z młodszych kategorii wiekowych, aktywne zawodowo, wykazujące większe wydatki we wszystkich kategoriach (Polska: 20%, świat: 11%)¹⁴.

¹³ Nowa Rzeczywistość: konsument w dobie COVID-19, KPMG, wrzesień 2020

¹⁴ EY Future Consumer Index, Czerwiec 2020, https://www.ey.com/pl_pl/consumer-products-retail/jaki-będzie-profil-konsumenta-jutra

Tabela 2. Sprzedaż detaliczna towarów wg rodzajów działalności przedsiębiorstwa dane miesięczne (dynamika –analogiczny miesiąc poprzedniego roku=100)

Wyszczególnienie	III'20	VI'20	IX'20	XII'20	III'21	VI'21
ogółem	93	98,1	102,7	99,2	117,1	113
pojazdy samochodowe, motocykle, części	67,3	92,2	104,2	92,2	151,7	109,2
żywność, napoje i wyroby tytoniowe	109,9	100,2	104,8	102,3	103,7	103,8
farmaceutyki, kosmetyki, sprzęt ortopedyczny	111,6	94,3	104,1	101,7	99,1	118,8
tekstylia, odzież, obuwie	49,5	93,5	96,5	85,7	190,7	121,8
meble, RTV, AGD	83,5	116,8	109,7	105,1	141,3	107,8
prasa, książki, pozostała sprzedaż w wyspecjalizowanych sklepach	79,2	107,2	104,7	99,3	131,2	109

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Szanse:

- ❖ Wdrożenie rozwiązań pozwalających na rozwój w dłuższej perspektywie m.in. wykorzystanie narzędzi bazujących na nowoczesnych technologiach czy nawiązywania nowych form współpracy pozwalających na zwiększenie rentowności sklepów np. („Lokalny ryneček” Allegro).
- ❖ Doskonalenie obsługi sprzedaży online oraz wielokanałowości, tj. możliwości korzystania z obsługi i komunikacji zarówno online jak i offline. Do robienia zakupów online dodatkowo zachęca: poszerzanie oferty internetowej sklepów, podnoszenie możliwości i bezpieczeństwa płatności internetowych oraz zapewnienie wygodnej dostawy.
- ❖ Zmiana roli sklepu stacjonarnego, który przy rozwoju handlu elektronicznego może stać się przede wszystkim miejscem spędzania czasu, zapoznania z promocjami, obejrzenia produktu czy skorzystania z osobistej konsultacji z doradcą klienta.
- ❖ Stałe monitorowanie zmian, zapewnienie optymalnego bezpieczeństwa pracownikom i klientom, szybkość reagowania oraz doskonalenie kanałów mobilnych przez przedsiębiorców.
- ❖ Możliwe utrzymanie preferowania przez część konsumentów produktów rozpoznawalnych polskich marek oraz lokalnych sprzedawców. Przykładanie dużej wagi klientów do jakości, ceny oraz aspektu prozdrowotnego

produktów. Doświadczenie pandemii może spowodować pragnienie większej dbałości o los własny oraz przyszłych pokoleń, a w efekcie wybór marek, dbających o wartości ekologiczne oraz prozdrowotne¹⁵.

- ❖ Trafne i celowe opracowanie oferty produktów zarówno w zakresie kanałów sprzedaży, jak i formy dostawy, przy uwzględnieniu potrzeb i preferencji klientów wynikających np. z przynależności do określonej kategorii wiekowej.

Zagrożenia:

- ❖ Pogorszenie kondycji finansowej gospodarstw domowych, zmniejszenie możliwości i zdolności nabywczych konsumentów.
- ❖ Doświadczenie pandemii może doprowadzić do coraz częstszego wprowadzania rozwiązań z obszaru automatyki w branży handlowej, co z kolei może doprowadzić do redukcji zatrudnienia na wybranych stanowiskach. „Pracownicy fizyczni, w tym kasjerzy, mogą być stopniowo zastępowani przez automatyzację, przez co będą zmuszeni podnieść swoje kompetencje i wykorzystać dotychczasowe doświadczenie, aby odnaleźć się w nowych realiach. Alternatywnym rozwiązaniem jest przebranżowienie w kierunku zawodów, które nie zostały tak poważnie dotknięte automatyzacją, a są dla nich pokrewne, jak np. obsługa klienta”.¹⁶
- ❖ Zagrożeniem dla handlu stacjonarnego, w tym funkcjonowania centrów i galerii handlowych mogą być obawa klientów przed odwiedzaniem centrów handlowych oraz ewentualne pogorszenie sytuacji epidemiologicznej.
- ❖ Ewentualne kolejne fale pandemii mogą doprowadzić do utracenia przez galerie handlowe funkcji miejsca spotkań z rodziną i przyjaciółmi. Szczególnie mocno odczuły to duże obiekty, nastawione w znaczącym stopniu na działalność rozrywkową i gastronomiczną. Istnieje ryzyko, że doświadczenie pandemii przyczyni się do zmiany form spędzania wolnego czasu u części osób, którzy rzadziej niż dotychczas będą odwiedzać galerie i centra handlowe.

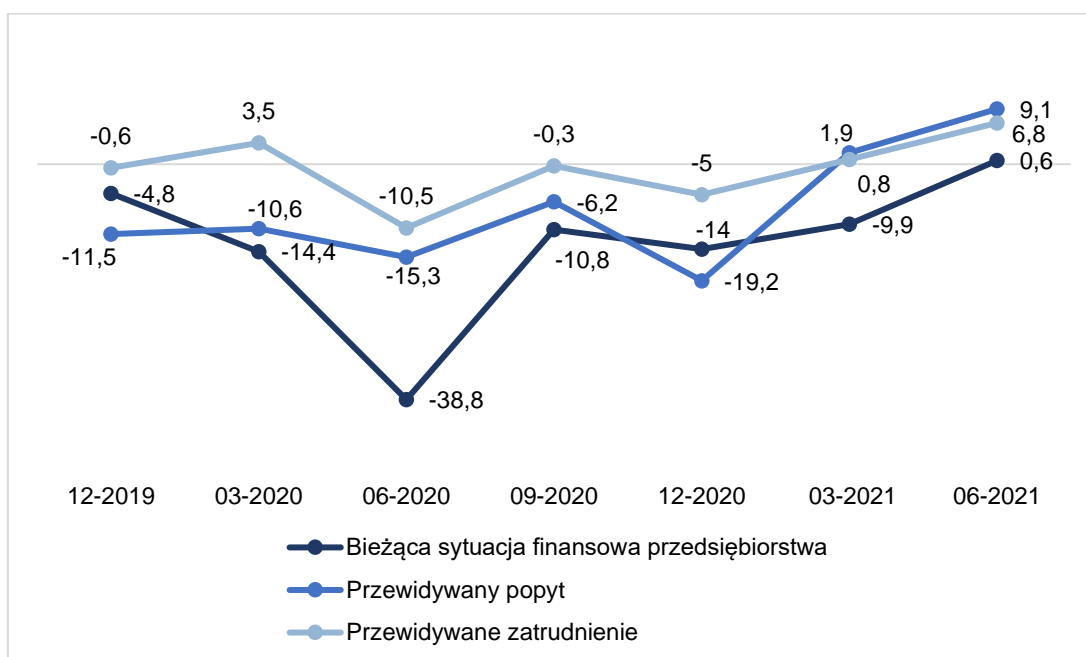
¹⁵ Tamże

¹⁶ Agnieszka Haponik, dyrektor rozwoju biznesu i marketingu w LeasingTeam Group, Pracownik a automatyzacja handlu: czy da się to pogodzić [WYWIAD], 10.06.2021 r.

1. Pomimo trudności, sektor transportowy był jedną z relatywnie dobrze funkcjonujących gałęzi w czasie pandemii. Było to wynikiem m.in. obecności dużych inwestorów, wcześniejszych inwestycji w infrastrukturę oraz rozwoju branży e-commerce.
2. Pomimo bardzo dobrych wyników osiągniętych ostatecznie w 2020 r. sektor transportowy, będący obszarem bardzo wrażliwym na zmiany o zasięgu światowym, także odczuł wybuch pandemii oraz wdrażane obostrzenia. Zgodnie z wynikami sondażu Eurologistics w kwietniu 2020 r. przedsiębiorstwa logistyczne najczęściej borykały się z takimi skutkami pandemii jak: spadek zapotrzebowania na usługi, zatory płatnicze, zerwanie łańcuchów dostaw międzynarodowych, obciążenie zobowiązaniami podatkowymi oraz obciążenie zobowiązaniami finansowymi¹⁷.

Wykres 2. Zmiana wybranych wskaźników koniunktury w sektorze transportowym

Źródło: Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach, GUS

¹⁷ Rynek logistyczny w dobie pandemii COVID-19, DGC Euro Logistics

3. Skala pandemii miała zróżnicowany wpływ na przedsiębiorstwa logistyczne, w zależności od tego jaki charakter miała działalność firmy. Negatywne skutki wskazane powyżej odczuwały przede wszystkim przedsiębiorstwa zajmujące się transportem drogowym, ale także spedycją lotniczą i morską (tutaj przede wszystkim problemy wystąpiły w zakresie zerwania dostaw międzynarodowych) oraz spedycją drogową (w tym przypadku problemy głównie były związane ze spadkiem zapotrzebowania na usługi oraz zerwaniem łańcuchów międzynarodowych); rzadziej na ww. trudności wskazywały firmy zajmujące się logistyką kontraktową; niewielki udział firm kurierskich potwierdził wystąpienie spadku zapotrzebowania na usługi oraz zatorów płatniczych. Na żadną z ww. trudności nie wskazały firmy obsługujące handel elektroniczny.¹⁸
4. Na kondycję sektora duży wpływ miała sytuacja poszczególnych branż produkcyjnych oraz zmiana zapotrzebowania przedsiębiorstw na skalę i charakter usług transportowych.
5. Kluczowe znaczenie dla sektora logistycznego miał znaczący wzrost zapotrzebowania na usługi e-commerce, jaki wystąpił podczas pandemii (według analiz banku Santander udział e-commerce w polskim handlu detalicznym wzrósł w ciągu kilku tygodni z 5,5 proc. na koniec 2019 r. do prawie 12 proc. w okresie trwania pandemii)¹⁹. Pandemia spowodowała też większą otwartość konsumentów na e-grocery, czyli zakupy online artykułów spożywczych, umożliwiającą zakup najważniejszych produktów wraz z ich dostarczeniem do miejsca zamieszkania. Trend ten jest szansą, ale jest także wyzwaniem dla firm logistycznych, ponieważ wiąże się z wdrożeniem rozwiązań zapewniających bezpieczny przewóz produktów spożywczych.
6. Pandemia nie spowolniła rozwoju rynku magazynowego w Polsce. W 2020 r. zasoby powierzchni magazynowych powiększyły się o 2,0 mln m² i na koniec roku wynosiły 20,6 mln m². Według stanu na koniec I kw. 2021 r. w budowie pozostawało 2,5 mln m² powierzchni.²⁰ Całkowity wolumen najmu w 2020 r. w sektorze magazynowym wyniósł rekordowe 5,2 mln mkw. (+29% r/r), przy czym w samym IV kw. osiągnięto najlepszy kwartalny wynik w historii (1,5 mln mkw.). W

¹⁸ Rynek logistyczny w dobie pandemii COVID-19, Tydzień 14/2020, Liczba wywiadów: 80

¹⁹ Analiza: udział e-commerce w polskim handlu wzrósł w kilka tygodni ponad dwukrotnie, Puls Biznesu

²⁰ Analizy Sektorowe Raport Branżowy BOŚ Bank

całym 2020 r. przedmiotem krótkoterminowych umów najmu było aż 594 tys. mkw. powierzchni, czyli o 95% więcej niż rok wcześniej.²¹

7. Rozwój e-commerce, nacisk na skrócenie łańcuchów dostaw i czasu realizacji usługi oraz dążenie do zminimalizowania ryzyka zakłócenia w przepływie towarów prowadzi do wzrostu znaczenia mniejszych obiektów magazynowych, w tym miejskich magazynów. Bardzo ważna staje się także obsługa tzw. „ostatniej mili”, tj. transportu gotowych produktów do punktu sprzedaży.
8. Doświadczenie pandemii prowadzi do poszukiwania i ewentualnego rozwoju w przyszłości form transportu, jakie będą stosunkowo odporne na zagrożenia sanitarne np. transportu intermodalnego²².
9. Niezależnie od występowania pandemii na wpływ rozwoju sektora transportowego wpływ mogą mieć: zmiany regulacji prawnych na poziomie krajowym i europejskim mające wpływ na warunki rozwoju sektora (np. Pakiet Mobilności²³), opuszczenie wspólnej unii celnej przez Wielką Brytanię, sytuacja geopolityczna, dostęp do wykwalifikowanych pracowników, poziom kosztów pracy w Polsce, rozwój Nowego Jedwabnego Szlaku²⁴, udogodnienia oferowane w strefach ekonomicznych.

Szanse:

- ❖ Wzrost standardu powierzchni magazynowych, ich różna struktura wiekowa oraz różnorodna oferta wpłynie na rozszerzenie możliwości w zakresie ilości i rodzaju składowanych towarów, a w efekcie może poszerzyć grono potencjalnych klientów, krajowych i zagranicznych. Szczególnie ważnymi czynnikami mogą być rozwiązania wpływające na wzrost bezpieczeństwa załogi oraz innowacyjne, zrównoważone i proekologiczne.
- ❖ Perspektywa dalszego rozwoju usług e-commerce będzie generować dalszy rozwój sektora logistycznego i magazynowego.
- ❖ Rozwój transportu intermodalnego w Polsce.

²¹ Raport: Polski Rynek Magazynowy w 2020 r. i prognozy dla 2021 roku

²² Przewóz ładunków wykorzystujący więcej niż jeden rodzaj transportu, przy zachowaniu jednostki ładunkowej.

²³ Pakiet Mobilności to zestaw przepisów regulujących transport drogowy w Unii Europejskiej. Pakiet Mobilności ma wprowadzić zmiany obowiązujących przepisów w trzech ważnych dla firm transportowych aspektach: czas jazdy, odpoczynku oraz tachografy; delegowanie kierowców; dostęp do rynku.

²⁴ Idea odtworzenia dróg handlowych, łączących Kraj Środka z Europą i Bliskim Wschodem z wykorzystaniem transportu morskiego i kolejowego

- ❖ W celu zabezpieczenia łańcuchów dostaw oraz uniknięcia problemów z dostawami materiałów, półproduktów i produktów w przypadku kolejnego kryzysu w skali globalnej (pandemiczny, polityczny, katastrofa ekologiczna itp.) europejskie firmy w przyszłości mogą coraz częściej decydować się na przenoszenie powierzchni magazynowych w pobliże rynków zbytu. a także przenoszenie produkcji do Europy (nearshoring). Ze względu m.in. na lokalizację geograficzną, dostęp do wykwalifikowanej siły roboczej, niskie koszty pracy oraz stały rozwój infrastruktury można mieć nadzieję, na wzrost znaczenia Polski jako miejsca lokowania procesów biznesowych przez przedsiębiorstwa krajowe i zagraniczne. *Potwierdzają to inwestycje w Polsce takich potentatów jak Amazon czy Zalando, którzy otwierają w Polsce swoje kolejne centra logistyczne. W praktyce, w ślad za największymi graczami rynkowymi podążają zazwyczaj mniejsze firmy, dlatego w najbliższych latach spodziewać się należy kolejnych inwestycji międzynarodowych firm z sektora e-commerce na rynku polskim magazynowym*²⁵.
- ❖ Wprowadzenie rozwiązań zapewniających minimalizację ryzyka zarażenia pracowników (praca zdalna, praca na zmiany itp.) oraz bezpieczeństwo dostaw m.in. poprzez cyfryzację usług (dostawa bezdotykowa, możliwość płatności BLIK).
- ❖ Szansą na rozwój krajowego sektora transportowego jest ewentualne rozszerzenie zasięgu działalności polskich firm logistycznych na rynki pozaeuropejskie (Europa Wschodnia, Bliski oraz Daleki Wschód).
- ❖ Rozwój oferty firm logistycznych, różnorodny portfel klientów, rozwój rynków niszowych a w efekcie transportu specjalistycznego, tj. transportu w określonych kierunkach geograficznych lub transportu wyspecjalizowanych produktów, jak np. wyroby farmaceutyczne.
- ❖ Przyspieszenie w firmach logistycznych wdrażania innowacyjnych rozwiązań, przede wszystkim w zakresie cyfryzacji procesów transportowych oraz organizacji pracy. Szczególnie znaczenie może mieć wykorzystywanie nowoczesnych rozwiązań IoT automatyki (np. autonomicznych pojazdów (tj. bez kierowcy), robotów – pomocników (asystujących kurierom czy listonoszom) czy dronów oraz narzędzi analitycznych m.in. wspomagających

²⁵ Analizy Sektorowe Raport Branżowy BOŚ Bank

kontrole i zarządzanie procesami logistycznymi. Rozwiązania powinny być dopasowane do potrzeb firmy i zakładać podnoszenie kwalifikacji załogi w celu umożliwienia pracownikom obsługi maszyn i w efekcie podnoszenia efektywności działalności firmy.

Zagrożenia:

- ❖ Wprowadzane obostrzenia w wyniku pandemii oraz problemy z przekroczeniem granic stanowią zagrożenie dla ciągłości łańcuchów dostaw i sprawnego przewozu towarów, ponadto są znaczącym obciążeniem dla pracowników firm logistycznych, w szczególności dla kierowców.
- ❖ Pandemia utrudniła realizację współpracy firmami z sektora z uczelniami wyższymi w zakresie realizacji praktyk, realizacją wspólnych projektów oraz ewentualnego pozyskania nowych pracowników.
- ❖ Zatory płatnicze, trudności finansowe związane z zobowiązaniami podatkowymi oraz finansowymi mogą doprowadzić do pogorszenia kondycji ekonomicznej w szczególności mniejszych firm logistycznych.
- ❖ Konieczność rozwoju transportu intermodalnego w Polsce m.in. z powodu: niewielkiej liczba terminali intermodalnych, centrów logistycznych na głównych liniach i węzłach kolejowych w kraju, a także brak nowoczesnego sprzętu przeładunkowego. Dodatkowym problemem jest wymagający poprawy stan kolei w Polsce (przestarzały tabór kolejowy, zły stan linii kolejowych, wysokie stawki dostępu do infrastruktury kolejowej, brak odpowiednich regulacji prawnych, powstanie wąskich gardeł, brak zaufania klientów).
- ❖ Obsługa e-commerce wymaga wdrożenia pewnych działań dostosowawczych do realizacji usług transportowych m.in. poprzez zapewnienie odpowiednich sposobów składowania, kompletowania i strefę zwrotów.

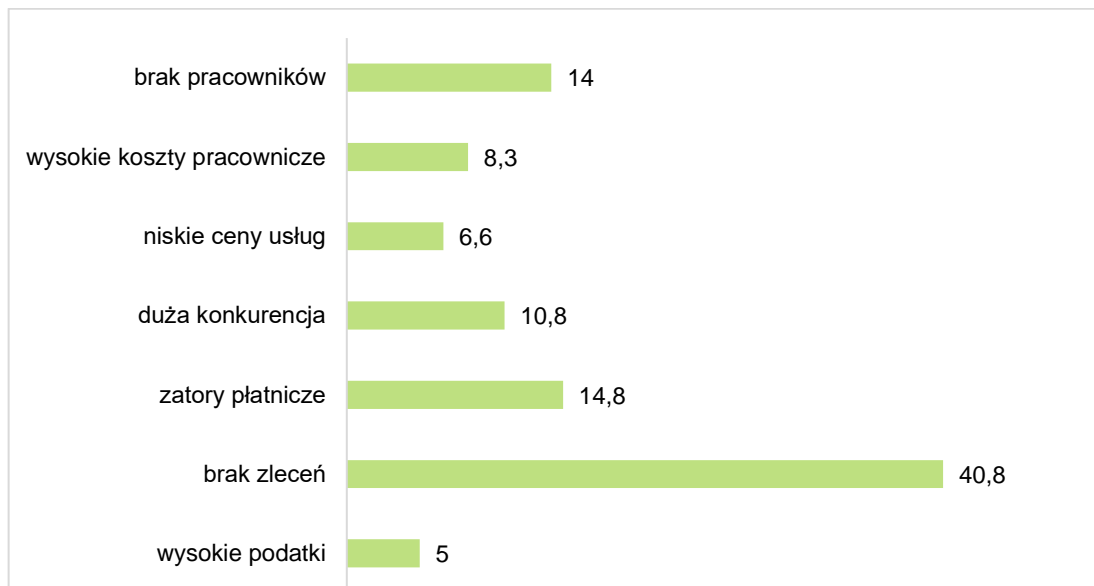

1. Wybuch pandemii był szokiem dla całej gospodarki, w tym sektora budowlanego. W marcu nastąpiło wyhamowanie części inwestycji ze względu na niepewność, co do skali konsekwencji pandemii. W I połowie kwietnia 2020 r. Kompas Informacyjny poinformował o wstrzymaniu ze względów epidemiologicznych 127 projektów budowlanych. Częściej wstrzymywano realizację projektów niemieszaniowych niż mieszkaniowych. Rzadko wstrzymywano także projekty inżynieryjne.²⁶ Ponadto pandemia koronawirusa doprowadziła (zwłaszcza w okresie pierwszych tygodni pandemii) do opóźnień w realizacji projektów budowlanych, co mogło mieć związek m.in. z ograniczoną liczbą pracowników (np. z powodu nieobecności z powodu choroby, kwarantanny czy opieki nad dzieckiem; dla wielu firm problemem okazał się także odpływ pracowników zagranicznych), problemami z dostawami materiałów i surowców oraz wydłużającymi się procedurami uzyskiwania pozwoleń i wydawania decyzji administracyjnych (spowodowane w dużym stopniu pracą zdalną administracji publicznej). Należy jednak podkreślić, że opóźnienia nie dotyczyła znaczącej liczby przypadków.
2. Z czasem relatywnie stabilna sytuacja epidemiologiczna w branży pozwoliła na kontynuowanie większości robót budowlanych. Pomimo tego, że w branży budowlanej zachowanie wymaganego dystansu między pracownikami może być prostsze niż w innych sektorach oraz że duża część robót odbywa się na świeżym powietrzu, także w budownictwie konieczne stało się wdrożenia wytycznych związanych obostrzeniami sanitarnymi. Zaopatrzenie w środki ochrony takie jak maseczki, płyny dezynfekujące czy przyłbice zaczęło być wymagane nie tylko w biurach, ale także na budowach.
Największą barierą funkcjonowania firm budowlanych w 2020 r. była ograniczona liczba zleceń. W dalszej kolejności przedsiębiorcom najczęściej doskwierały zatory płatnicze i brak pracowników. Wyniki badania pokrywają się z opiniami uczestników Forum Budownictwo 2021, którzy za największe wyzwania, z jakimi

²⁶ Wpływ epidemii na budownictwo w 2020 r. Inżynier budownictwa

branża będzie musiała się zmierzyć w najbliższej przyszłości uznali zapelnienie portfela zleceń oraz spadek zapotrzebowania na usługi budowlane.

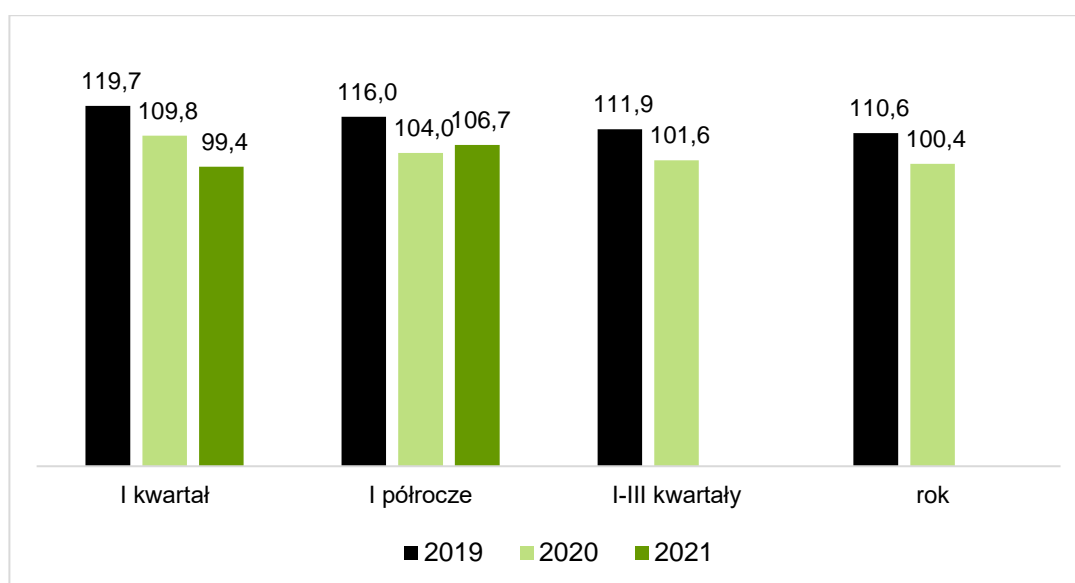
Wykres 3. Bariery utrudniające działalność firmom budowlanym w 2020 r.

Źródło: Wielkiebudowanie.pl, Raport Rok 2020 w budownictwie

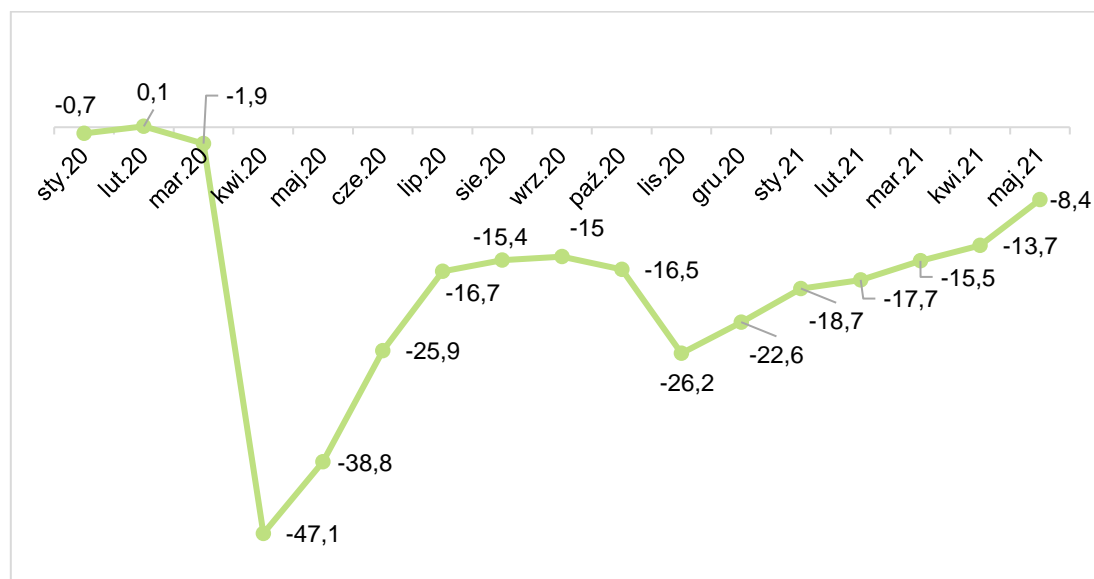
3. Pomimo wielu trudności budownictwo było jedną z branż, która relatywnie łagodnie przetrwała pandemię, co było w dużym stopniu efektem niewprowadzenia ogólnego zakazu zamknięcia budów w Polsce (w przeciwieństwie do takich krajów europejskich jak. Austria czy Belgia).

Wykres 4. Produkcja sprzedana budownictwa wg PKD 2007

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wykres 5. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie w Polsce

Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach, GUS

4. Jedną z konsekwencji wybuchu pandemii dla sektora budowlanego było zachwianie rynku nieruchomości. „W pierwszych miesiącach epidemii na rynku mieszkaniowym pojawiła się duża niepewność, która w połączeniu z przeszkodami praktycznymi (ograniczenia wychodzenia z domów, konieczność ograniczania kontaktów międzyludzkich, wstrzymanie pracy pośredników mieszkaniowych, urzędów i kancelarii notarialnych) doprowadziła do zatrzymania wcześniejszych wzrostów sprzedaży mieszkań. W rezultacie w II kwartale liczba zawieranych nowych umów na rynku deweloperskim wyraźnie się zmniejszyła. Według danych firmy doradczej JLL, w sześciu największych aglomeracjach (Warszawa, Kraków, Trójmiasto, Wrocław, Poznań, Łódź) sprzedaż wyniosła 6,8 tys. lokali i była o 55% niższa niż w tym samym kwartale poprzedniego roku i o 64% niższa niż w I kwartale. W pierwszych miesiącach pandemii problem dla deweloperów stanowiła też duża liczba rezygnacji klientów– najwięcej odnotowano ich w Krakowie, gdzie sięgnęły one 51% sprzedaży. Była ona w dużej mierze pochodną wysokiego udziału mieszkań kupowanych na przełomie lat 2019/20 z przeznaczeniem na cele inwestycyjne²⁷. Pomimo znaczącego zachwiania rynkiem nieruchomości z czasem sytuacja zaczęła się stabilizować, m.in. ze względu na niskie oprocentowanie kredytów hipotecznych.

²⁷ Raport branżowy. Wznoszenie budynków (PKD 41.20), Łukasz Tarnawa, Marcin Peterlik, Departament Rynków Finansowych i Analiz BOŚ Bank, listopad 2020

„W III kwartale w warunkach „odmrożenia” gospodarki i poprawy nastrojów społecznych, sprzedaż deweloperów w ujęciu kw/kw wzrosła niemal dwukrotnie i ukształtowała się na poziomie 13,3 tys. lokali, a spadek r/r był już znacznie niższy – wyniósł 17%. Zdecydowanie zmniejszyła się też skala rezygnacji do jedynie 6% sprzedaży”²⁸. Pandemia wpłynęła także na rynek wynajmu mieszkań (spadek popytu spowodowany m.in. zdalnym nauczaniem w szkołach wyższych i rezygnacji studentów z wynajmu stancji). U części wynajmujących może to doprowadzić do zmiany kultury wynajmu w Polsce, tj. poszukiwania w większym stopniu niż poprzednio najemców długoterminowych bądź także sprzedaży mieszkań.

5. Z powodu mniejszej płynności finansowej, pandemia koronawirusa najbardziej uderzyła w firmy mikro, małe i średnie. Wpływ pandemii na małe i średnie firmy budowlane może doprowadzić do pogorszenia ich kondycji finansowej, redukcji zatrudnienia, a nawet upadłości wielu podmiotów.
6. Podobnie jak w przypadku innych branż, także w budownictwie pandemia przyczyniła się do wdrażania pracy zdalnej oraz wykonywania określonych zadań online (np. podczas procedury odbioru robót budowlanych). Ponadto wiele firm rozszerzyło zakres wykorzystywania narzędzi cyfrowych w obszarach handlu, marketingu czy logistyki, co może ułatwić zdalną współpracę pomiędzy wszystkimi współpracownikami oraz uprościć procesy związane z projektowaniem i przygotowaniem inwestycji.

Szanse:

1. Realizacja długoterminowych inwestycji publicznych; utrzymanie nakładów na poziomie centralnym na inwestycje publiczne przede wszystkim w segmentach drogowym, kolejowym (np. modernizacja kolei i budowa linii dalekobieżnych wyższych prędkości na potrzeby budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego), ale także energetycznym może przyczynić się do dalszego rozwoju branży.
2. Czynnikiem stymulującym rozwój budownictwa może być Fundusz Odbudowy tj. unijne przedsięwzięcie, będące odpowiedzią Unii Europejskiej na zagrożenia i wyzwania, jakie spowodowała pandemia. Niemniej kumulacja

²⁸ Tamże

dużych inwestycji w krótkim czasie może spowodować „*dużą konkurencję o zasoby, ograniczenie w ich dostępności, duży wzrost cen przy cały czas niskich marżach i fakcie, że kontrakty generalnego wykonawcy są kontraktami długoterminowymi, a podwykonawców różnie*”.²⁹

3. Doświadczenie pandemii może doprowadzić do wprowadzenia i utrzymania oczekiwanych przez przedsiębiorców rozwiązań prawnych m.in. dotyczących świadczenia pracy (regulacje względem pracy zdalnej, realizacji BHP), ograniczenia biurokratyzacji czy usprawnienia administracyjnych procedur.
4. Niskie stopy procentowe zachęcają do zakupu mieszkań m.in. w celu ulokowania kapitału, co przełoży się na utrzymanie popytu na zakup mieszkań, z kolei wysokie ceny mieszkań mogą doprowadzić do zwiększenia utrzymującego się już wcześniej zainteresowania budową domów jednorodzinnych w strefach podmiejskich lub domów modułowych.
5. Pandemia może przyspieszyć wdrażanie w sektorze nowoczesnych rozwiązań z obszaru automatyki oraz digitalizacji, podnoszących efektywność i ciągłość realizowanych robót.
6. Rozwój sektora będzie zależał m.in. od dostępu do kompetentnych pracowników, w tym wykwalifikowanej kadry w firmach podwykonawczych realizujących specjalistyczne, określone zadania na rzecz generalnych wykonawców.
7. Rozwój handlu elektronicznego może doprowadzić do wzrostu zapotrzebowania na nowe powierzchnie magazynowe, w tym magazynów w sferach podmiejskich.
8. Doświadczenie pandemii może doprowadzić do poszerzenia oferty firm budowlanych, co miałyby na celu ewentualne zabezpieczenie się w przypadku wycofania polityki inwestycyjnej w konkretnym segmencie budownictwa.
9. W związku z planowaną transformacją w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w najbliższych latach w Polsce można się spodziewać realizacji nowych projektów w segmencie energetycznym (np. elektrownie fotowoltaniczne, lądowe i morskie farmy wiatrowe itp.) oraz hydrotechnicznym. Niezależnie od

²⁹ Rynek budowlany w trakcie i po pandemii COVID-19, Inżynieria.pl, Wywiad Pauliny Wójtowicz z Janem Stylińskim, prezesem Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa, Data publikacji: 16.08.2021

pandemii, w ciągu najbliższych lat może wystąpić znaczący wpływ ekologii oraz zmian technologicznych na realizację inwestycji budowlanych, w cenie będą rozwiązania smart home oraz podnoszące efektywność energetyczną.

10. W branży budowlanej zatrudnienia mogą szukać pracownicy dotychczas pracujący w branżach bardziej dotkniętych pandemią i zagrożonych redukcją zatrudnienia.

Zagrożenia:

- ❖ Kryzysy, także epidemiologiczne powodują zmiany w polityce instytucji finansowych np. poprzez zaostrzenie polityki kredytowej i gwarancyjnej ze strony banków i zakładów ubezpieczeń dla określonych poszczególnych inwestycji budowlanych.
- ❖ Obostrzenia wywołane pandemią mogą zakłócić dostawy materiałów i surowców budowlanych, koniecznych do sprawnego i terminowego realizowania inwestycji. Problemem są także znaczące i nieprzewidywalne skoki cen materiałów budowlanych, spowodowane m.in. działaniami podejmowanymi na poziomie krajowym i międzynarodowym mające na celu odbudowania gospodarek: *„Efekt pompowania pieniędzy w gospodarkę i inwestycje jest taki, że konkurencja o zasoby niezbędne do wytworzenia budowli na całym świecie rośnie”, „Dziś popyt na materiały budowlane w skali światowej przeważa nad podażą. Musimy liczyć się z tym, że w najbliższych latach będziemy funkcjonowali trwale w sytuacji pewnej nieprzewidywalności cen materiałów budowlanych na rynku, ale też konkurencyjności i konieczności zabiegania o nie”*.³⁰ Wzrost cen może negatywnie wpłynąć na kondycję firm budowlanych w Polsce, co ze względu na ograniczenie skali zysków utrudni współpracę z instytucjami finansowymi *„Banki bardzo jasno w minionych miesiącach wypowiedziały się, że umowy na roboty budowlane muszą uwzględniać mechanizm waloryzacji, który pokryje całe ryzyko wzrostu cen. Bo jeśli pokryje tylko część wzrostu, to dla rynku finansowego*

³⁰ Rynek budowlany w trakcie i po pandemii COVID-19, Inżynieria.pl, Wywiad Pauliny Wójtowicz z Janem Stylińskim, prezesem Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa, Data publikacji: 16.08.2021

*jest to zagrożenie i konieczność zachowania daleko idącej ostrożności w finansowaniu”.*³¹

- ❖ W przypadku utrzymywania się stanu zagrożenia epidemiologicznego może wystąpić zagrożenie pogorszenia kondycji gospodarstw domowych, a w efekcie niechęć konsumentów do zaciągania wieloletnich zobowiązań finansowych. Ponadto zmianie może ulec polityka kredytowa banków. W takiej sytuacji może dojść do znaczącego ograniczenia popytu na budowę nowych budynków mieszkalnych.
- ❖ Istnieje ryzyko, że w dłuższej perspektywie ograniczone zostaną inwestycje prywatne w segmentach gospodarki, które zostały najbardziej dotknięte pandemią i lockdownami, takie jak branża hotelarsko – gastronomiczna, handlowa czy rynek biurowy. Zagrożenie to wynika z niepewności względem sytuacji epidemiologicznej w ciągu najbliższych lat oraz jej ewentualnego negatywnego wpływu na sytuację makroekonomiczną i kondycję poszczególnych sektorów. Przyszłość inwestycji budowlanych dotyczących powierzchni biurowych stoi także pod znakiem zapytania ze względu na ewentualne upowszechnienie pracy zdalnej także po ustąpieniu pandemii.
- ❖ Wybuch pandemii w dużym stopniu zaburzył funkcjonowanie i priorytety samorządów. Najważniejsza stała się walka z epidemią oraz z jej skutkami, tym samym na dalszy plan mogą pójść plany w obszarze inwestycji w budownictwo budynków użyteczności publicznej. Ograniczenie inwestycji samorządowych może odbić się negatywnie przede wszystkim na kondycji małych i średnich firm o lokalnym zasięgu działalności.
- ❖ Ewentualny spadek inwestycji w sektorze samorządowym i prywatnym może doprowadzić do zaostrzenia walki konkurencyjnej oraz walki cenowej między przedsiębiorcami.

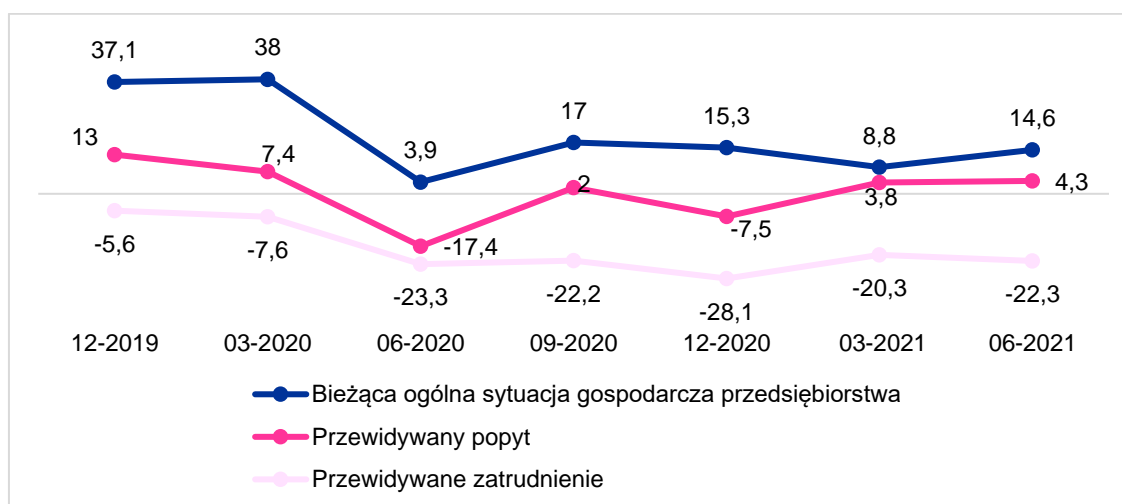
³¹ Rynek budowlany w trakcie i po pandemii COVID-19, Inżynieria.pl, Wywiad Pauliny Wójtowicz z Janem Stylińskim, prezesem Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa, Data publikacji: 16.08.2021

1. Epidemia COVID-19 wpłynęła na całe życie społeczno-gospodarcze, z jednej strony stanowiąc zagrożenie dla zdrowia pojedynczych ludzi, z drugiej będąc barierą dla funkcjonowania wielu przedsiębiorstw. W związku z tym firmy ubezpieczeniowe stanęły przed wyzwaniem wymagającym dostosowania się do nowych okoliczności i ewentualnej zmiany oferty.
2. Ponadto pandemia spowodowała zwiększenie obaw i troski o swoje zdrowie. Od 2017 r. zaobserwowano wzrost liczby osób posiadających prywatne polisy na zdrowie, natomiast po doświadczeniu pandemii Polacy mogą być jeszcze bardziej zainteresowani zapewnieniem sobie możliwości szybkiego i profesjonalnego skorzystania z dodatkowej opieki medycznej. Według opinii Ekspertów coraz więcej osób może chcieć zagwarantować sobie i swojej rodzinie dostęp zarówno do konsultacji specjalistycznych, jak i do usług podstawowej opieki zdrowotnej, pediatrii czy internisty. Część ubezpieczycieli rozszerza swoją ofertę także o wsparcie psychologiczne. Zgodnie z wynikami badania przeprowadzonego w 2020 r. przez ARC Rynek i Opinia na zlecenie firmy ubezpieczeniowej ERGO Hestia najczęściej boimy się poważnej choroby (70 proc.) oraz braku pracy (61 proc.). Ok. 46 proc. ankietowanych przyznało, że zastanawiali się lub zdecydowali na zakup polisy na życie i zdrowie.³²
3. Pandemia oraz spowodowane nią zmiany funkcjonowania życia społecznego doprowadziły do pewnych zmian w zakresie korzystania lub zainteresowania określonymi typami ubezpieczeń. Przykładami tego zjawiska były:
 - ❖ ubezpieczenia komunikacyjne np. OC (szkodowość w okresie lockdownu kształtowała się na poziomie 50% - 70% szkodowości sprzed wybuchu pandemii),
 - ❖ ubezpieczenia turystyczne (w początkowej fazie pandemii nastąpiło pogorszenie szkodowości, natomiast po wprowadzeniu ograniczeń związanych z podróżowaniem nastąpiło zamrożenie tej grupy produktowej),
 - ❖ ubezpieczenia mieszkaniowe (nastąpiła lekka poprawa, ale jednocześnie pogorszenie w obszarze związanym z assistance),

³² Pandemia podbija popyt na polisy zdrowotne, Rzeczpospolita

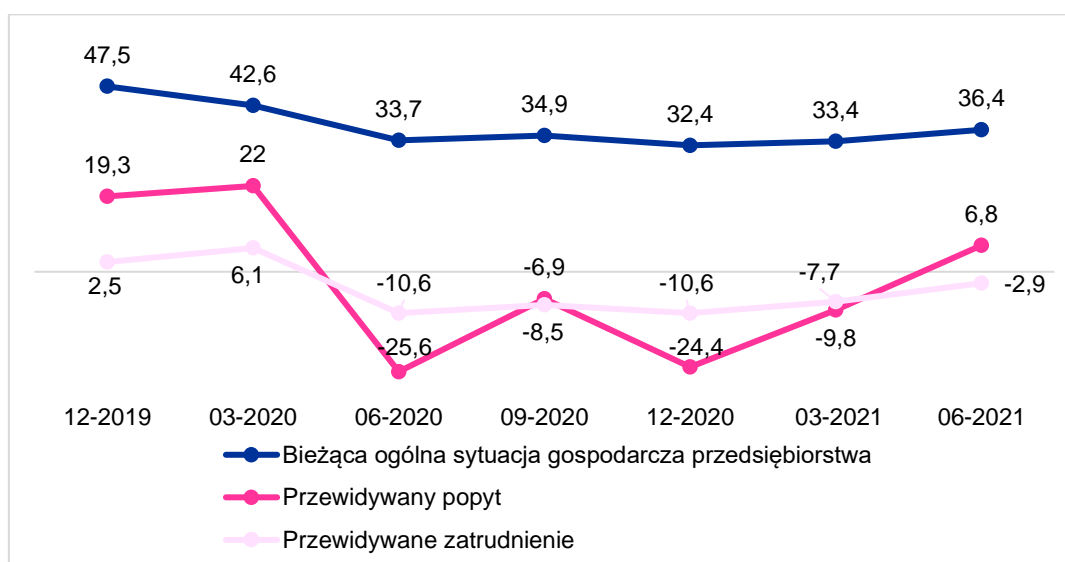
- ❖ ubezpieczenia na życie (obejmujące m.in. wypadki przy pracy, niezdolność do pracy czy pobyt w szpitalu),
- ❖ ubezpieczenia od utraty zysku przez firmy,
- ❖ ubezpieczenia utraty pracy.³³

Wykres 6. Zmiana wybranych wskaźników koniunktury – dział: Finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych

Źródło: Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach, GUS

Wykres 7. Zmiana wybranych wskaźników koniunktury – dział: Ubezpieczenia, reasekuracja oraz fundusze emerytalne, z wyłączeniem obowiązkowego ubezpieczenia społecznego

Źródło: Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach, GUS

³³ Wpływ pandemii COVID-19 na działalność ubezpieczeniową: szanse i zagrożenia, Deloitte

4. Banki odegrały podczas pandemii bardzo ważną rolę, w pośredniczeniu przekazywania środków pomiędzy państwem a przedsiębiorcami (w ramach programów pomocowych) oraz wsparciu w realizacji usług publicznych (możliwość korzystania z Profilu Zaufanego lub elektronicznego podpisu).
5. W 2020 r. nastąpił spadek łącznego zysku sektora bankowego (według stanu na koniec września łączny zysk sektora wyniósł 5,9 mld i był niższy o 49,2%, niż w roku wcześniejszym); wśród banków spółdzielczych oraz mniejszych banków komercyjnych wzrosła także liczba banków generujących straty, należy zaznaczyć, że te podmioty miały już pewne problemy przed kryzysem³⁴. Kryzys wywołany pandemią dotknął najbardziej banki o koncentracji ekspozycji w sektorach gospodarki, które zostały szczególnie dotknięte pandemią takich jak: hotelarstwo, handel detaliczny, transport czy niektóre podsektory produkcyjne.
6. Jednym z czynników mających wpływ na branżę finansową była obawa przed pogorszeniem kondycji finansowej potencjalnych kredytobiorców, a w efekcie mniejsze zainteresowanie korzystaniem z kredytów gotówkowych i hipotecznych w początkowej fazie pandemii. Dodatkowo na obniżenie przychodów ze sprzedaży kredytów wpływ miało obniżenie stóp procentowych przez NBP. W II kw. 2020 r. spadła ilość udzielonych kredytów mieszkaniowych, założono mniej kont osobistych, wydano mniej kart debetowych niż w latach ubiegłych, ograniczeniu uległ także popyt na karty kredytowe³⁵.
7. Pandemia wzmocniła trend polegający na zamykaniu oddziałów banków. Można założyć, że rozwijana będzie obsługa zdalna klientów, wzrastać także będzie liczba placówek bezgotówkowych, tj. takich, które oferują wsparcie doradcy, obsługują klientów, którym korzystanie z usług online sprawia trudność np. osoby starsze czy służą wsparciem w wyjątkowych sytuacjach ale nie zajmują się obsługą transakcyjną.
8. Pandemia przyspieszy wdrażanie cyfryzacji w bankowości, tj. w rozwoju i upowszechniania bankowości cyfrowej oraz mobilnej. Zakres cyfryzacji będzie rósł zarówno po stronie podaży, jak i popytu (klienci dotychczas nie korzystający z usług online po pandemii mogą być bardziej do tego skłonni).

³⁴ Wpływ pandemii na polski system bankowy, gazeta SGH

³⁵ Pandemia namieszała w bankach. Mniej kredytów, więcej e-usług, Bankier.pl

Zakłada się stały wzrost wykorzystywania technologii nowoczesnych w bankowości zarówno poprzez dostęp do oferowanych produktów, jak i zapewnienie wsparcia i doradztwa zdalnego w postaci czatów, SMS-ów, call centre itp.

9. Pomimo trudności i obaw, z jakimi mierzył się sektor bankowy w 2020 r., z czasem sytuacja zaczęła się stabilizować, a wyniki banków w I kwartale 2021 r. okazały się lepsze niż przewidywali analitycy.³⁶
10. „System bankowy zachowa swoją wyjątkową pozycję, zawsze będzie główną dźwignią rozwoju gospodarczego - kredytowanie małych i dużych firm, jak też osób prywatnych, pomnażanie ich środków, ułatwianie przelewów, płatności - na pewno będzie grał ogromną rolę, natomiast faktycznie fundamentalnie się zmieni. Będzie jeszcze bardziej cyfrowy, efektywny kosztowo, skonsolidowany i będzie miał nowe podejście do kredytowania wykorzystując dużo bardziej zaawansowaną analitykę” – stwierdził Franciszek Hutten-Czapski, Managing Director & Senior Partner, Chairman BCG Poland, Head of BCG Gamma & Platinion na region CEE.³⁷

Szanse:

1. Rozszerzenie oferty firm ubezpieczeniowych dla klientów indywidualnych przykładowo o ubezpieczenie na życie z telemedycyną, ubezpieczenie kosztów leczenia i transportu w przypadku zachorowania na COVID-19 lub objęcia kwarantanną w podróży, kosztów przerwania podróży z powodu zachorowania na COVID-19 itp.
2. Poszerzenie oferty ubezpieczeniowej dla firm, w przypadku których pandemia mocno utrudniła lub całkowicie zamroziła możliwość ich funkcjonowania, przynosząc właścicielom straty (np. ubezpieczenie wypłacane w zależności od spadku ruchu w okolicy danego punktu usługowego lub handlowego), ubezpieczenia od utraty zysku, które uwzględniałyby także utratę zysków spowodowaną brakiem dostępu do lokalizacji czy decyzjami władz publicznych.

³⁶ Banki zaskakują wynikami. Pomagają wysokie prowizje, Bankier.pl

³⁷ Jak banki zmienią się po pandemii koronawirusa? Ekspresowa cyfryzacja, więcej fuzji, zmiana polityki kredytowej, alebank.pl

3. Wprowadzenie nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań takich jak zdalna, internetowa likwidacja szkód komunikacyjnych.
4. Konieczność funkcjonowania w warunkach pandemii może w przyszłości prowadzić do upraszczania procedur i zwiększenia przejrzystości oferty instytucji finansowych.
5. Kryzys i poczucie zagrożenia wywołane pandemią dają szansę na wzrost zainteresowania wśród konsumentów zakupem ubezpieczeń zdrowotnych i ubezpieczeń na życie.
6. Dla instytucji finansowych konieczne będzie monitorowanie zmian na rynku. Zdaniem ekspertów jednym z aspektów, jaki powinien być monitorowany jest kondycja poszczególnych branż oraz wskazanie branż przyszłości: *„Dlatego w tej nowej normalności banki powinny zrozumieć, jak będzie wyglądało otoczenie gospodarcze i jakie sektory są sektorami przyszłości, w jakie sektory można inwestować poprzez ich kredytowanie, żeby jeszcze bardziej napędzać je i polską gospodarkę”*³⁸. Ważne będzie spojrzenie sektorowe, ale także rozpoznanie form radzenia sobie klientów z branż dotkniętych kryzysem.
7. Kryzys pandemiczny przyspieszy proces cyfryzacji bankowości, co może znacząco podnieść efektywność funkcjonowania instytucji finansowych.

Zagrożenia:

1. W przypadku kolejnych fal pandemii negatywną konsekwencją na rynek ubezpieczeń może być wycofywanie się klientów z polis, jako niestanowiących dobra pierwszej potrzeby. Takie zachowanie może wynikać z pogorszenia kondycji gospodarstwa domowego lub obaw o jego pogorszenie w przyszłości.
2. Kryzys pandemiczny może przyczynić się do wzrostu oszustw i nadużyć ubezpieczeniowych.
3. Zjawisko *credit crunch*, tj. sytuacja niepożądanego ograniczenia akcji kredytowej banków i dostępności kredytów dla podmiotów gospodarujących, spowodowana czynnikami leżącymi po stronie podaży kredytu, albo po stronie popytu na kredyt, na skutek pogorszenia sytuacji finansowej kredytodawców lub kredytobiorców (definicja jednej z form *credit crunch* zamieszczona w raporcie Warszawskiego Instytutu Bankowości).

³⁸ Jak banki zmienią się po pandemii koronawirusa? Ekspresowa cyfryzacja, więcej fuzji, zmiana polityki kredytowej, www.aiebank.pl

4. Konieczność zarządzania ryzykiem w nowych, niestabilnych warunkach oraz dostosowania swoich planów i strategii przez instytucje finansowe do niepewnej rzeczywistości.
5. Kryzys pandemiczny może mieć negatywny wpływ przede wszystkim na sytuację mniejszych banków.
6. Konieczność pracy zdalnej oraz przeniesienie wielu zadań do cyberprzestrzeni zwiększa ryzyko ataków i włamań hakerskich czy prób przechwycenia danych poufnych instytucji.

1. Pandemia doprowadziła do przyspieszenia transformacji cyfrowej całej gospodarki. Nowe okoliczności skłoniły przedsiębiorstwa i podmioty administracji publicznej do wykorzystania narzędzi dotychczas nieużywanych oraz poszukiwania obszarów, w których można wprowadzić dodatkowe cyfrowe i technologiczne innowacje optymalizujące i zabezpieczające funkcjonowanie firmy.
2. Podobnie jak w przypadku innych branż, wybuch pandemii koronawirusa miał wpływ na funkcjonowanie sektora IT. Wiele firm, zwłaszcza z sektorów najmocniej dotkniętych pandemią, znalazło się w dramatycznej sytuacji, czego efektem było wstrzymanie, ograniczanie bądź odkładanie w czasie realizowanych projektów i inwestycji cyfrowych. Trudna sytuacja przedsiębiorców z innych branż oznaczała więc niepewność sytuacji rynkowej wielu przedsiębiorstw IT. W najtrudniejszej sytuacji znalazły się firmy współpracujące z branżami mocno dotkniętymi przez pandemię, natomiast w lepszej podmioty obsługujące e-commerce lub zajmujące się gamingiem.
3. Po wybuchu pandemii przetrwanie i funkcjonowanie wielu przedsiębiorstw zależało od tego, na ile miały one możliwość realizowania swoich zadań w formie zdalnej lub hybrydowej. Tym samym przed firmami i działami IT postawione zostało odpowiedzialne zadanie wdrożenia rozwiązań umożliwiających kontynuowanie działalności (np. przenoszenie aplikacji do chmury, wirtualizacja pulpitu itp.) w relatywnie krótkim czasie z zapewnieniem wszelkich procedur bezpieczeństwa.
4. Rozwiązania cyfrowe stały się kluczowe nie tylko w życiu gospodarczym, ale także społecznym. Wykonywanie przez wielu ludzi pracy zdalnej, wprowadzenie zdalnej edukacji oraz realizacja wielu innych działań online (usługi bankowe, robienie zakupów, uczestnictwo w kursach/szkoleniach, udział w wystawach czy koncertach, czy w końcu utrzymanie kontaktów społecznych itp.) doprowadziły do wzrostu zapotrzebowania na sprzęt i usługi internetowe. Lockdown oraz inne obostrzenia sanitarne spowodowały, że nowoczesne technologie stały się dla większości ludzi niezbędnym

narzędziem do funkcjonowania w życiu społecznym, a kompetencje cyfrowe warunkiem dostępu do szerokiego katalogu usług.

5. W związku z wystąpieniem pandemii także działalność administracji publicznej została w dużym stopniu sparaliżowana. Tam gdzie to możliwe zadania były realizowane online, jednak kryzys wywołany pandemią pokazał w dużym stopniu konieczność dalszego rozwoju cyfryzacji usług publicznych.
6. Sektor IT nie tylko dostarczał narzędzia pozwalające na dalszą działalność podmiotów i instytucji (np. przez udostępnienie platformy zapewniającej m.in. możliwość korzystania z telekonferencji i wideokonferencji dla instytucji edukacyjnych), ale także podejmował próby wsparcia służb medycznych w walce z COVID-19 (m.in. poprzez pracę nad programami z zakresu analizy danych pozwalających określić tempo i kierunki rozprzestrzeniania się pandemii, analizujących skuteczność stosowanych leków czy ułatwiających proces diagnostyczny). Do zwalczania koronawirusa SARS-CoV-2 wykorzystywano także rozwiązania z obszaru robotyki i automatyki, np. roboty wspomagające dezynfekcję pomieszczeń z bakterii i wirusów.
7. W 2020 r. w dalszym ciągu (tak jak przed wybuchem pandemii) poszukiwano pracowników sektora IT. Szczególnie aktywnie rekrutowały firmy tworzące oprogramowanie i aplikacje na zamówienie, wytwarzające usługi i narzędzia online, obsługujące sklepy e-commerce czy realizujące rozwiązania technologiczne w obszarze usług finansowych. Ponadto, wystąpił wzrost ofert pracy dla programistów mobile, tj. tworzących oprogramowania oraz systemy na urządzenia mobile. Duże zapotrzebowanie na pracowników sektora utrzymało się w 2021 r. Wzrosło także zainteresowanie podjęciem pracy w dziale IT, także wśród osób niezwiązanych dotychczas z branżą.
Ogólnoeuropejskie badanie Red Hat (realizowane także w Polsce) przeprowadzone wśród ponad 31 tys. dorosłych wykazało, że 51% ankietowanych nabyło nową umiejętność od początku pandemii COVID-19, a kodowanie było najpopularniejszym sposobem na poprawę perspektyw zawodowych.³⁹
8. Pandemia spowodowała, że jeszcze bardziej wzrosło zapotrzebowanie w sektorze na pracowników kompetentnych, posiadających co najmniej

³⁹ Sektor IT nadal potrzebuje specjalistów, Mobile Trends,

kilkuletnie doświadczenie. W pierwszym etapie pandemii spadła natomiast liczba ofert pracy dla osób dopiero wkraczających na rynek pracy.

9. Przedstawiciele branży IT najczęściej dotknęły następujące zmiany w związku z wystąpieniem pandemii koronawirusa: wprowadzenie pracy zdalnej (84%), wstrzymanie podwyżek i/lub awansów (42%), wstrzymanie premii (24%), konieczność zlecenia wykorzystywanych zaległych urlopów (28%), wstrzymanie nowych projektów (24%) oraz obniżenie wynagrodzenia (22%).⁴⁰
10. Zgodnie z wynikami badań, możliwość pracy zdalnej może stać się bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na ocenę oferty pracy przez specjalistów IT. Spośród 426 przedstawicieli branży IT aż 94% stwierdziło, że chciałoby mieć możliwość wyboru formy wykonywania obowiązków, natomiast co trzeci z nich chciałby pracować zdalnie w pełnym wymiarze.⁴¹ Możliwość pracy zdalnej była już wcześniej rozpowszechniona w branży IT przez co nowe okoliczności pracy nie wywołały silnych zakłóceń organizacyjnych. Znaczący wzrost ofert pracy zdalnej w sektorze oraz preferencje samych przedstawicieli branży oznaczają, że można spodziewać się trwałej zmiany charakteru pracy w tym segmencie.

Szanse:

1. Doświadczenie koronawirusa spowodowało wzrost zapotrzebowania na innowacyjne rozwiązania, narzędzia automatyzujące pracę i komunikację, rozwiązania chmurowe oraz dotyczące cyberbezpieczeństwa, pozwalające nie tylko na funkcjonowanie w warunkach kryzysu, ale także na optymalizację efektywności działalności. Można więc zakładać, że wzrośnie zapotrzebowanie na oprogramowania, aplikacje i inne nowoczesne narzędzia dostosowane do indywidualnych potrzeb przedsiębiorstw i podmiotów administracji publicznej.
2. Doświadczenie pandemii może spowodować rozwój usług i narzędzi mogących w przyszłości wspierać rozwój medycyny. Nowoczesne technologie mogą znaleźć swoje zastosowanie m.in. poprzez dostarczenie rozwiązań z zakresu automatyki i robotyki oraz platform usprawniających proces opracowywania leków czy procedury diagnostyczne.

⁴⁰ Branża IT w nowej rzeczywistości. Kto zyskuje a kto traci, devire

⁴¹ Tamże

3. W związku z przyspieszającą transformacją cyfrową będzie utrzymywało się wysokie zapotrzebowanie na specjalistów IT.
4. Okres pandemii pokazał jak ważna jest jednocześnie możliwość swobodnego korzystania z usług internetowych. Może to w przyszłości doprowadzić do częstszego korzystania przez szerszą niż dotychczas grupę użytkowników z możliwości oferowanych online oraz podniesienie ogólnego poziomu kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Jednocześnie wymaga to zapewnienie dobrej infrastruktury pozwalającej na świadczenie usług wysokiej jakości.

Zagrożenia:

1. Przeniesienie na większą niż dotychczas skalę życia zawodowego i społecznego do sieci może spowodować wzrost zagrożeń oraz przestępstw prowadzonych w internecie bądź wykorzystujących systemy informatyczne.
2. W celu monitorowania rozprzestrzeniania się pandemii mogą być wykorzystywane i analizowane dane statystyczne dotyczące m.in. przemieszczania się użytkowników, będące w posiadaniu dużych koncernów technologicznych oraz operatorów telekomunikacyjnych. Takie działania rodzą ryzyko naruszenia prywatności i poufności użytkowników urządzeń.
3. Postępująca cyfryzacja usług prywatnych i publicznych może doprowadzić do wzrostu nierówności ze względu na różny poziom kompetencji cyfrowych różnych grup społecznych.

1. Pandemia oraz wywołane przez nią zagrożenie epidemiologiczne doprowadziło do konieczności wprowadzenia nauki zdalnej, co oznaczało całkowitą zmianę funkcjonowania szkół podstawowych i średnich.
2. Nowa forma prowadzenia kształcenia miała duży wpływ na sytuację zarówno uczniów i nauczycieli, jak i rodziców.
3. Uczniowie stanęli przed nieoczekiwanym wyzwaniem dostosowania się do zupełnie nowego sposobu uczestnictwa w zajęciach lekcyjnych. Oznaczało to przede wszystkim konieczność posiadania odpowiedniego sprzętu, co dla wielu gospodarstw domowych wiązało się z dodatkowymi kosztami. Zgodnie z badaniem zrealizowanym w czerwcu 2020 r., 23,2% rodziców potwierdziło, że konieczność nauki zdalnej wymagała zakupu dodatkowego transferu internetowego, natomiast co czwarty (25,7%) był zmuszony zakupić nowy sprzęt.⁴²
4. Efektywność prowadzonych zajęć stała się zależna od kompetencji cyfrowych uczniów, a także od ich samodyscypliny, elastyczności i umiejętności organizacji pracy własnej. Według wyników wspomnianych badań, ponad połowa uczniów oceniła lekcje zdalne jako mniej interesujące niż przed pandemią (50,9%), natomiast co piąty (19,8%) uznał, że są one porównywalnie interesujące, jak lekcje w siedzibie szkoły. Biorąc pod uwagę, że pandemia wpłynęła na funkcjonowanie wielu obszarów życia oraz że zmiana charakteru nauczania nastąpiła nagle, można zakładać, że dla wielu uczniów dostosowanie się do nowych warunków wiązało się z dużymi trudnościami i mogło na pewien czas zakłócić ich postępy w nauce.⁴³
5. Pandemia znacząco zmieniła także sposób pracy kadry pedagogicznej, która została zmuszona do realizacji programu w formie zdalnej, przy użyciu platform, aplikacji i serwisów internetowych, co niejednokrotnie wiązało się z pewnymi trudnościami. Jedną z barier okazały się niewystarczające

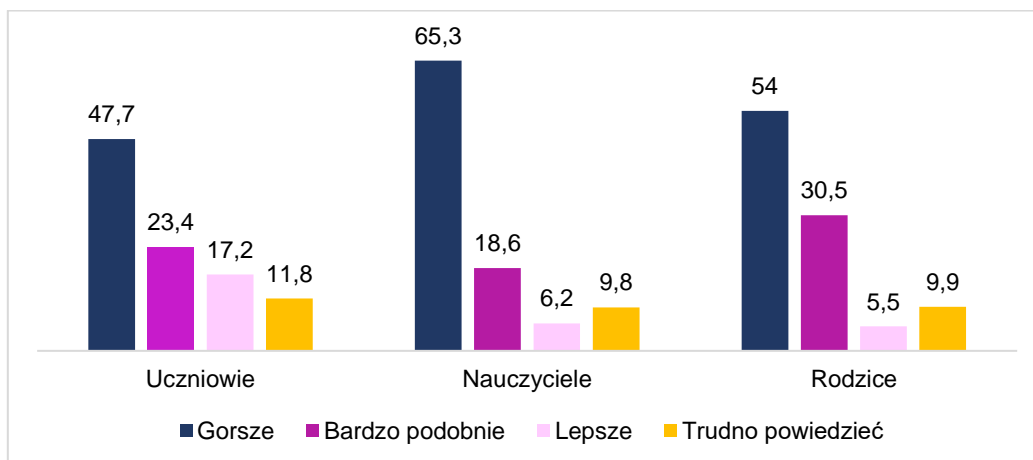
⁴² Badanie „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”, zrealizowane online w 34 szkołach podstawowych i ponadpodstawowych w całej Polsce od 12 maja do 12 czerwca 2020 roku metodą sondażu diagnostycznego w trzech grupach: rodziców (N=979), nauczycieli (N=671) i uczniów (N=1284).

⁴³ Tamże

kompetencje cyfrowe części osób. Aż 48,1% spośród nauczycieli objętych badaniem stwierdziło, że wprowadzenie nowej formy nauczania wymagało od nich nauczenia się obsługi dodatkowego sprzętu, a w przypadku aż 87,2% także narzędzi do komunikacji (chaty, videokonferencje, platformy e-learningowe). Ponadto zaledwie 10,1% nauczycieli czuła się w pełni przygotowana do prowadzenia zajęć w formie zdalnej, natomiast aż 45% określiło swój stan przygotowania jako mały lub umiarkowany. Podobnie jak w przypadku rodziców, znacząca część nauczycieli była zmuszona dokonać zakupu dodatkowego transferu danych internetowych (28%) i/lub dodatkowego sprzętu (28,8%)⁴⁴. Dyrektorzy szkół i placówek edukacyjnych musieli stworzyć rozwiązania umożliwiające realizację nauki zdalnej oraz hybrydowej, a także wprowadzić wymagane rozwiązania sanitarne. W szczególnej sytuacji pozostawały żłobki i przedszkola, gdzie okres zawieszenia działalności był krótszy, a wprowadzane obostrzenia sanitarne dla placówek wpływały na relację małych dzieci z wychowawcami.

6. Zmiana formy kształcenia miała także znaczący wpływ na rodziców uczniów, którzy niejednokrotnie byli zmuszeni do takiej organizacji czasu, aby sprostać zarówno obowiązkom zawodowym, jak i opiekuńczym czy edukacyjnym.
7. Zmiany w charakterze realizacji edukacji w połączeniu z m.in. izolacją, brakiem ruchu, przeciążeniem obowiązkami oraz przemęczeniem cyfrowym, miały negatywny wpływ na kondycję psychiczną i fizyczną wszystkich uczestników procesu edukacji.

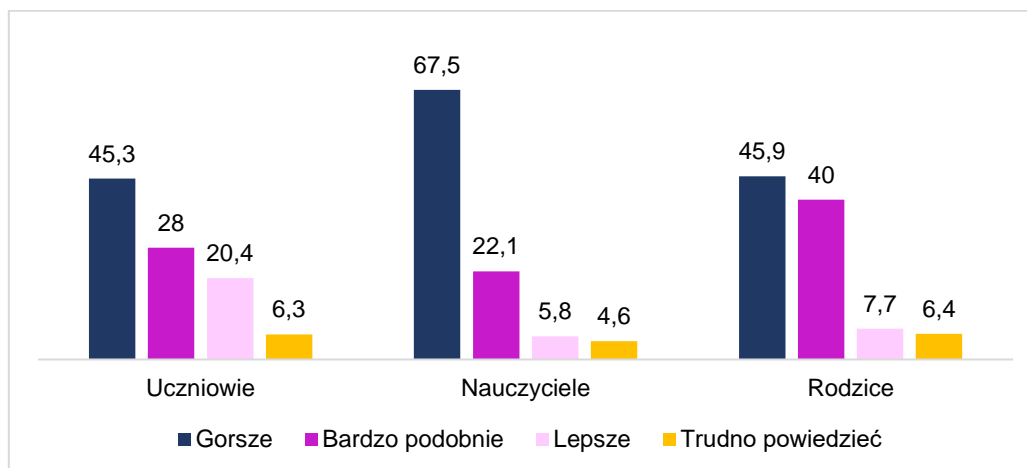
Wykres 8. Samopoczucie psychiczne w porównaniu z czasem przed pandemią

Źródło: Zdalna edukacja - gdzie byliśmy, dokąd idziemy? zdalne.nauczanie.org, 2020

⁴⁴ Tamże

Wykres 9. Samopoczucie fizyczne w porównaniu z czasem przed pandemią

Źródło: Zdalna edukacja - gdzie byliśmy, dokąd idziemy? zdalne.nauczanie.org, 2020

Biorąc pod uwagę, że jeszcze przed pandemią eksperci zwracali uwagę na pogorszenie kondycji psychicznej osób młodych, istnieje ryzyko dodatkowego, negatywnego wpływu pandemii w tym obszarze. Zgodnie z wynikami badania zrealizowanego w 2020 r., trzema najpoważniejszymi problemami wśród uczniów były depresja (40%), uzależnienie od telefonu (36%) i agresja (33%).⁴⁵ Wobec tego przed branżą edukacyjną staną wyzwania związane z podejmowaniem działań na rzecz stabilizacji zdrowia emocjonalnego oraz wzmocnienia relacji uczniów między sobą oraz z wychowawcami.

8. Pandemia miała także wpływ na przeprowadzanie egzaminów ósmoklasisty, maturalnego, potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie, zawodowych oraz eksternistycznych. Organizacja tych wydarzeń musiała uwzględniać zapewnienie środków ochrony osobistej, środków bezpieczeństwa związanych z organizacją przestrzeni, budynków i pomieszczeń oraz wszelkich koniecznych procedur bezpieczeństwa.
9. W obliczu zagrożenia epidemiologicznego znaczącym zmianom uległo także funkcjonowanie uczelni wyższych oraz formy prowadzenia kształcenia akademickiego. Podobnie jak w przypadku szkół podstawowych i średnich wprowadzono konieczność zdalnego prowadzenia zajęć, co pozwalało na funkcjonowanie uczelni z zachowaniem wszystkich wymogów sanitarnych.

⁴⁵ Badanie przeprowadzone w 2020 r., w ramach którego m.in. zrealizowano 1 535 ankiet z nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych na podstawie którego opracowano raport pn. Rozmawiaj z klasą .

Ponadto w celu zapewnienia ciągłości prac uczelni wyższych wdrożono rozwiązania cyfrowe umożliwiające realizację w formie zdalnej m.in:

- a) weryfikacji efektów uczenia się, przeprowadzania egzaminów i zaliczeń oraz egzaminów dyplomowych,
- b) spotkań senatu i rad uczelni,
- c) postępowań o nadanie stopnia doktora oraz doktora habilitowanego,
- d) przedłużenia ważności legitymacji studenckich,
- e) e-dokumentacji.

W 2020 r. uczelnie pracowały w dużym stopniu zdalnie, niemniej w uzasadnionych przypadkach dopuszczano możliwość realizacji zajęć w formie stacjonarnej, np. takich o charakterze laboratoryjnym lub terenowym, z jednoczesnym zachowaniem pełnego reżimu sanitarnego.

- 10. Ze względu na ograniczenia przemieszczania się, nakaz zachowywania dystansu oraz inne wymogi reżimu sanitarnego, znaczącym zakłóceniom uległa realizacja praktyk, staży zawodowych i studenckich, warsztatów itp.
- 11. Nowa formy prowadzenia lekcji, wykładów czy szkoleń oznaczała także konieczność przełamania przez kadre pedagogiczną, akademicką czy szkoleniową pewnych barier psychologicznych spowodowanych koniecznością „mówienia do komputera”. Brak osobistego, bezpośredniego kontaktu z uczniami/studentami czy uczestnikami szkoleń oznacza bowiem inną dynamikę zajęć, inne formy angażowania ich uczestników do aktywnego uczestnictwa, sposoby przekazywania informacji oraz nawiązywanie relacji międzyludzkich.
- 12. Pierwsza fala pandemii była silnym uderzeniem w branżę szkoleniową. Według wyników badania przeprowadzonego w marcu 2020 r. aż 8 na 10 przedsiębiorców obawiało się anulowania zamówień, a ponad połowa (54%) spodziewała się całkowitej utraty dochodów⁴⁶.
- 13. Usługi szkoleniowe mogą stanowić czynnik, z którego przedsiębiorstwa w czasie kryzysu ekonomicznego rezygnują w pierwszej kolejności, co także wystąpiło w I półroczu 2020 r. W okresie pandemii z organizacji usług szkoleniowych częściej rezygnowały firmy małe i średnie niż duże przedsiębiorstwa i międzynarodowe korporacje. Zgodnie z wynikami badania

⁴⁶ Badanie przeprowadzone przez Polską Izbę Firm Szkoleniowych w marcu 2020 r. na grupie 472 firm z sektora usług szkoleniowych

zrealizowanego w czerwcu 2020 r. szkolenia były organizowane w ponad połowie dużych firm i korporacji międzynarodowych (56%) oraz zaledwie w 15% firm małych i średnich. Spośród firm realizujących szkolenia, niezależnie od wielkości, ponad 85% realizowało je w formie online⁴⁷.

14. Wraz z pojawieniem się pandemii nastąpił wzrost zapotrzebowania na szkolenia online oraz poszerzyła się liczba dostępnych narzędzi oraz platform szkoleniowych.
15. Pojawienie się pandemii spowodowało chwilową zmianę tematyki najbardziej poszukiwanych szkoleń. Bezpośrednio po wybuchu pandemii wzrósł popytu na szkolenia związane z nową sytuacją pandemiczną w obszarze finansowym, prawnym oraz psychiczno – emocjonalnym. Szybko jednak zapotrzebowanie to zmalało i nastąpił powrót do wcześniejszych trendów.

Szanse:

1. Chaos spowodowany pandemią daje szansę na wprowadzenie gruntownych zmian w obszarze edukacji, dopasowanych do współczesnych wymagań technologicznych, gospodarczych i społeczno-kulturalnych.
2. Konieczność wdrożenia rozwiązań cyfrowych przez szkoły oraz uczelnie wyższe podczas pandemii może doprowadzić do szybszej digitalizacji wielu procesów realizowanych w tych jednostkach, wykorzystywania nowoczesnych narzędzi do podnoszenia efektywności i atrakcyjności prowadzonych zajęć oraz przygotowania ewentualnych procedur zarządzania kryzysowego możliwych do wykorzystania w przyszłości.
3. Doświadczenie pandemii oraz konieczność realizacji nauki zdalnej może przyczynić się do podniesienia cyfrowych umiejętności zarówno kadry nauczycielskiej, jak i akademickiej, a w efekcie większej otwartości wśród nauczycieli i wykładowców na podejmowanie innowacyjnych praktyk w nauczaniu.
4. Wprowadzenie nauki zdalnej wymagało od uczniów i studentów większej samodzielności, co może przyczynić się do podniesienia w przyszłości u nich kompetencji takich jak organizacja pracy własnej czy elastyczne reagowanie

⁴⁷ Najważniejsze trendy szkoleniowe 1. połowy 2020 roku Perspektywa zmian, Langas Group

na zmiany. Co więcej, pandemia może doprowadzić do zwracania w przyszłości w procesie kształcenia większej uwagi na rozwój kompetencji społecznych i cyfrowych oraz budowania postaw preadaptacyjnych, pozwalających efektywnie funkcjonować w zmieniającej się rzeczywistości.

5. Pandemia doprowadziła do większego zaangażowania rodziców w proces edukacyjny swoich dzieci, co daje szansę na zbudowanie większego partnerstwa edukacyjnego.
6. Szczególną rolę w okresie pandemii oraz po jej zakończeniu ma i będzie miało doradztwo zawodowe, opierające swoje działania na rzetelnych i aktualnych informacjach nt. rynku pracy i zmian, jakim on ulega w obliczu pandemii.
7. Doświadczenie pandemii może skutkować w przyszłości wyposażeniem placówek oświatowych w konieczny sprzęt, technologię, materiały instruktażowe umożliwiające zarówno kontynuowanie działalności w kryzysowych, niespodziewanych warunkach, jak i wprowadzanie nowych możliwości nauczania, uzupełniających w stosunku do formy stacjonarnej.
8. Wystąpienie kryzysu może stać się szansą – pod warunkiem, że wyciągnięte zostaną z niego wnioski – na przebudowanie szeroko rozumianego systemu edukacji w ten sposób, aby był zdolny do reagowania na przyszłe nadzwyczajne sytuacje i nieznane okoliczności, a także na, choćby częściowe, wyeliminowanie braków systemu.
9. Pomimo panowania pandemii w czerwcu 2020 r. ponad 80% dużych firm i korporacji międzynarodowych oraz 60% firm małych i średnich planowało organizować szkolenia w ciągu najbliższych miesięcy. Niezależnie od wielkości firmy przedsiębiorcy byli zainteresowani przede wszystkim organizacją szkoleń online dla swoich pracowników (w przeciwieństwie do samych pracowników, którzy zarówno w firmach małych i średnich, jak i dużych i korporacjach tęsknią w większości za kursami tradycyjnymi).⁴⁸

Zagrożenia:

1. Wzrost zagrożenia epidemiologicznego, wprowadzenie nauki zdalnej, izolacja od rówieśników, brak ruchu, przemęczenie cyfrowe oraz inne trudności wynikające z trwającej pandemii mogą negatywnie wpłynąć na kondycję

⁴⁸ Najważniejsze trendy szkoleniowe 1. połowy 2020 roku Perspektywa zmian, Langas Group

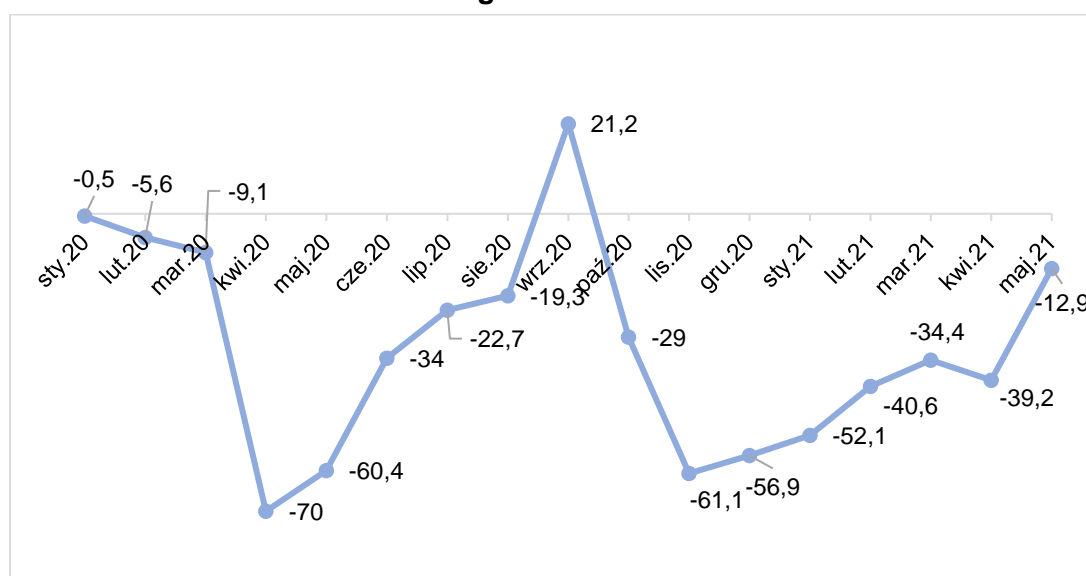
fizyczną uczniów, stać się przyczyną stresu, lęków, nerwic oraz innych problemów natury psychologicznej i społecznej uczniów.

2. Prowadzenie nauki w postaci zdalnej może doprowadzić do nierówności związanych z wykluczeniem cyfrowym części uczniów i studentów (brak sprzętu, brak dostępu do szerokopasmowego Internetu itp.), a w dalszej konsekwencji do mniej lub bardziej znaczącego wyłączenia ich z procesu edukacji.
3. Wprowadzenie nauki zdalnej znacząco ograniczyło możliwości stosowania przez nauczycieli indywidualnego podejścia do uczniów, co mogło przyczynić się do powstania zaległości, obniżenia efektywności nauki poszczególnych osób oraz osłabienia relacji z pedagogiem.
4. Znaczące wydłużenie czasu korzystania z Internetu naraża na ryzyko cyberprzemocy, tj. przemocy polegającej na prześladowaniu, zastraszaniu czy wyśmiewaniu innych osób z wykorzystaniem Internetu i narzędzi cyfrowych takich jak: SMS, e-mail, komunikatory, narzędzia do wideokonferencji itp.
5. Ograniczony dostęp do praktyk, warsztatów, staży zwiększa ryzyko wystąpienia u absolwentów deficytów w zakresie umiejętności praktycznych, przerwania nauki lub opóźnienia w ukończeniu szkoły, co może mieć negatywne skutki dla ich przyszłego rozwoju zawodowego.
6. W związku z prognozowanym wzrostem popularności szkoleń online, możliwość optymalnego korzystania z dostępnych na rynku kursów może być uzależniona od posiadania odpowiedniego sprzętu, wdrożenia dodatkowych zasad bezpieczeństwa cyfrowego oraz kompetencji kadry.

1. W ostatnich latach w Polsce obserwowano stabilny wzrost branży HoReCa. Zgodnie z wynikami raportu PMR ok. połowa Polaków w 2019 r. częściej odwiedzała lokale gastronomiczne niż w roku poprzednim, a sama branża zarejestrowała wzrost wartości o 6,0%⁴⁹.
2. W roku 2020 r. sytuacja sektora zmieniła się dramatycznie. Branża HoReCa była jedną z najbardziej poszkodowanych przez pandemię koronawirusa SARS-CoV-2. Według szacunków ekspertów Polskiego Instytutu Ekonomicznego, zamknięcie lokali gastronomicznych spowodowało w I kwartale 2020 r. spadek obrotów o około 80-90%⁵⁰. Sytuacja poprawiła się w okresie wakacyjnym, ale podczas drugiej fali pandemii nastąpiło ponownie pogorszenie koniunktury. Z raportu PMR „Rynek HoReCa w Polsce 2021. Analiza rynku i prognoza rozwoju na lata 2021-2026” wynika, że w 2020 r. wartość tej branży wyniosła w Polsce 22,7 mld zł, notując roczny spadek o 30,9%.⁵¹

Wykres 10. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury dla branży zakwaterowanie i gastronomia

Źródło: Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach w Polsce, GUS

⁴⁹ HoReCa przed pandemią miała się dobrze, Justyna Zagórska, Raport 2020. Rynek Gastronomiczny w Polsce, Nowości gastronomiczne oraz Sweets & Coffee, 2020

⁵⁰ <https://forsal.pl/artykuly/1469684,z-powodu-koronawirusa-obroty-w-gastronomii-spadly-o-ok-80-90-proc.html>

⁵¹ Rynek HoReCa odbije w 2021, Inwestycje.pl

Pomimo poprawy sytuacji branży w 2021 roku, z powodu wciąż niestabilnej sytuacji epidemiologicznej szacuje się, że odbudowanie sektora i powrót do stanu sprzed pandemii zajmie ok. 2 lat, tj. nastąpi ok. 2023 r.⁵²

3. Wprowadzenie stanu zagrożenia epidemiologicznego w 2020 r. oznaczało całkowite lub częściowe sparaliżowanie branży. W celu powstrzymania rozpowszechniania się pandemii okresowo wprowadzono różne obostrzenia – działalność tych podmiotów została całkowicie wstrzymana lub dopuszczona jedynie na określonych warunkach (m.in. limity zakwaterowanych gości w hotelach, ograniczona możliwość korzystania z usług SPA, realizacja zamówień gastronomicznych wyłącznie kanałem online z odbiorem w lokalu, z dowozem organizowanym przez lokal lub za pośrednictwem serwisów dostawy, limity uczestników imprez okolicznościowych itp.). Poza samymi ograniczeniami i koniecznością dostosowania się do nich, od początku pandemii przedsiębiorcy funkcjonują w atmosferze dużej niepewności wobec czasu trwania obostrzeń oraz ich zmienności.
4. Nawet w okresie łagodzenia obostrzeń możliwość korzystania z obiektów sektora HoReCa była związana z bezwzględnym wymogiem dostosowania się do zasad reżimu sanitarnego, dotyczących m.in. konieczności częstej dezynfekcji czy zachowania określonego dystansu pomiędzy gośćmi lokalu. Pomimo że wprowadzenie tych zasad w okresie pandemii było zasadne i konieczne, to jednak uniemożliwiały one swobodną realizację potrzeb klientów w zakresie spędzania czasu z innymi, odpoczynku czy rozrywki, które są podstawą funkcjonowania sektora.
5. Niezależnie od obostrzeń dotyczących funkcjonowania usług hotelarskich i gastronomicznych, na sytuację sektora pośrednio wpłynęły niektóre zjawiska społeczne, będące konsekwencją wystąpienia pandemii, takie jak: ograniczenia przemieszczania się ludności, zamrożenie „życia studenckiego”, zamknięcie galerii handlowych oraz przestrzeni biurowych, wstrzymanie organizowania imprez masowych oraz okolicznościowych, wstrzymanie organizowania seminariów i konferencji biznesowych, upowszechnienie nauki i pracy w formie zdalnej, znaczące utrudnienia w przekraczaniu granic, zawieszenie połączeń międzynarodowych.

⁵² Rynek HoReCa odbije w 2021, inwestycje.pl

6. Wpływ pandemii na branżę nie był jednorodny. W szczególnie trudnej sytuacji znalazła się gastronomia hotelarska, w relatywnie lepszej natomiast lokale oferujące produkty typu fast-food, lunch bary, street food-y czy lokale dysponujące ogródkiem.
7. W obliczu dramatycznych skutków pandemii wielu właścicieli lokali z branży HoReCa było zmuszonych zakończyć działalność lub dokonać redukcji zatrudnienia.

Szanse:

1. Około 40% osób odwiedzających lokale gastronomiczne przez pandemią wspierało je także w okresie lockdownu⁵³ (Badanie GfK, HoReCa 2020), co pokazuje, że możliwość korzystania z usług gastronomicznych jest ważna dla dużej części Polaków. Korzystanie z usług lokali gastronomicznych ma w dużym stopniu wymiar społeczny. Po okresie izolacji i ustabilizowaniu się sytuacji epidemiologicznej może wystąpić duże zapotrzebowanie na odwiedzanie kawiarni czy restauracji jako okazji do spotkania z rodziną przyjaciółmi czy znajomymi.
2. Pandemia oraz trudna sytuacja sektora doprowadziły do organizowania licznych akcji solidarnościowych z branżą HoReCa (#zamownaswieta, #zamowniegotuj, #wspieramLokalneLokale). Mogą one budować lojalność i przywiązanie klientów, a także wzmacniać współpracę pomiędzy przedstawicielami branży.
3. Doświadczenie pandemii może doprowadzić do wzrostu zainteresowania jakością spożywanych produktów, co w przyszłości może korzystnie wpłynąć na korzystanie z usług lokali oferujących żywność lokalną, ekologiczną oraz cechującą się wysokim poziomem wartości odżywczych. Wzrost świadomości żywieniowej może doprowadzić do wzrostu popularności diet wegetariańskiej, wegańskiej czy też diet specjalistycznych. Większym zainteresowaniem mogą się cieszyć diety pudełkowe czy rozwiązania typu Lunch Box.
4. Długotrwały stres i niepokój społeczny spowodowany utrzymującym się stanem zagrożenia epidemiologicznego może zwiększyć w przyszłości popyt na usługi zapewniające odprężenie, rekreację i odpoczynek. Można także

⁵³ GfK: Prawie 40 proc. gości wspierało gastronomię w czasie lockdownu, Horecanet.pl

zakładać wzrost zainteresowania zdrowiem i kondycją fizyczną co może wpłynąć na rozszerzenie oferty hoteli w obszarze Spa&Wallness o np. techniki relaksacyjne, ćwiczenia rozciągające itp.

5. Doświadczenie pandemii może doprowadzić do rozbudowania oferty lokali gastronomicznych m.in. poprzez rozbudowę własnych serwisów cyfrowych i aplikacji pozwalających na bezpośredni kontakt z klientem, oferowanie różnych form dostawy czy możliwość osobistego odbioru posiłku, różne formy płatności, wdrożenie najlepszych praktyk w obszarze czystości i higieny, organizacja przestrzeni w sposób nie powodujący przeludnienia. Ponadto, w hotelach może wystąpić większa elastyczność w zakresie terminów dokonywania i anulowania rezerwacji hotelowych, wzrost cyfryzacji obsługi w obszarze marketingu i sprzedaży, zapewnienie w razie konieczności szybkiego kontaktu z opieką medyczną, możliwość zdalnego zameldowania się czy dostęp do cyfrowego menu. Wdrożenie, udoskonalenie i upowszechnienie ww. rozwiązań może ułatwić funkcjonowanie sektora w przypadku wystąpienia w przyszłości kolejnych kryzysów.

Zagrożenia:

1. Dramatyczny wpływ pandemii na działalność firm z sektora HoReCa może doprowadzić do znaczącego pogorszenia kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw z branży i świadczących usługi na rzecz branży, a w przypadku niektórych do wzrostu zadłużenia, a w efekcie bankructw i zakończenia działalności.
2. Utrzymująca się niepewność co do sytuacji w przyszłości uniemożliwia podmiotom z sektora planowanie rozwoju firmy czy podejmowania inwestycji w perspektywie długoterminowej.
3. Zalecenia pozostawania w domu przez wiele miesięcy mogły doprowadzić do zmiany nawyków i przyzwyczajeń w zakresie form spędzania wolnego czasu. Niektóre osoby, które przed pandemią korzystały z usług branży gastronomicznej mogą być aktualnie mniej skłonne do wizyt w restauracjach, kawiarniach oraz pubach. Dodatkową okolicznością może być wciąż utrzymująca się obawa przed zarażeniem czy większa ostrożność względem własnych wydatków. W dalszej perspektywie na częstotliwość korzystania z

usług sektora może mieć wpływ także ewentualne pogorszenie kondycji ekonomicznej gospodarstw domowych.

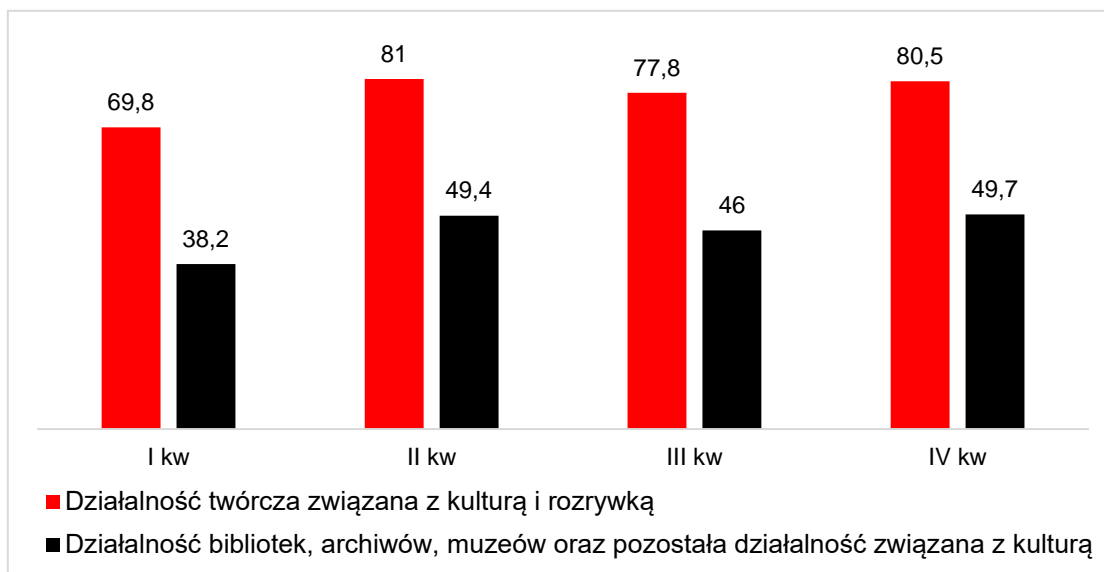
4. Organizacja stacjonarnych seminariów, konferencji, warsztatów oraz szkoleń ustąpiła miejsca spotkaniom zdalnym zrealizowanym online. Ze względu na mniejsze koszty istnieje możliwość utrzymania tego trendu w przyszłości, co oznaczałoby dla sektora utratę znaczącego klienta biznesowego.
5. Redukcja zatrudnienia lub groźba zwolnienia doprowadziła w przypadku części pracowników dotychczas zatrudnionych w sektorze HoReCa do przebranżowienia oraz poszukiwania pracy m.in. w takich branżach jak: produkcja, logistyka, handel czy usługi. Pandemia podkreśliła także problem niestabilnego zatrudnienia w branży. W momencie odmrożenia sektora doprowadziło to do problemów ze znalezieniem wykwalifikowanej kadry przez pracodawców z branży gastronomicznej i hotelarskiej.

1. Kultura, rozrywka i turystyka były jednymi z najbardziej dotkniętych pandemią obszarów. Walka z zagrożeniem epidemiologicznym wiązała się m.in. z koniecznością całkowitego lub niemal całkowitego wstrzymania działalności tych podmiotów. Ponadto pomimo znaczenia jakie ww. branże mają dla społeczeństwa, nie generują one produktów lub usług pierwszej potrzeby, dlatego w obliczu niepewnej sytuacji sanitarnej oraz ekonomicznej szybciej tracą odbiorców.
2. Jedną z największych ofiar pandemii koronawirusa była branża turystyczna. Zakaz przemieszczania się, zamknięte granice, zróżnicowane obostrzenia w poszczególnych państwach oraz niepewna sytuacja epidemiologiczna miały bezpośredni wpływ na możliwości funkcjonowania branży.
3. Pandemia wprowadziła wiele niepokoju i niepewności do branży turystycznej, jednak nie zniechęciła Polaków do podróżowania. Wiele osób mimo pandemii zdecydowało się w 2020 r. na wakacyjny wyjazd, chociaż częściej niż w ubiegłych latach zdecydowano się na turystykę krajową. Najwięcej Polaków odwiedziło województwa pomorskie, zachodniopomorskie, małopolskie i dolnośląskie; częściej niż w latach ubiegłych odwiedzany był region warmińsko – mazurski (było to jedyne województwo, które odwiedziło więcej turystów krajowych niż w roku poprzednim). Łącznie w okresie VII-VIII 2020 r. liczba krajowych turystów w turystycznych obiektach noclegowych na terenie całej Polski wyniosła 80,4% względem roku ubiegłego (w przypadku turystów zagranicznych wartość ta wyniosła zaledwie 34,0%)⁵⁴.
4. Pandemia w sposób dramatyczny wpłynęła także na sytuację instytucji kulturalnych. Obostrzenia sanitarne bardzo ograniczyły lub całkowicie zamroziły możliwość korzystania z kin, oper, filharmonii, teatrów, muzeów czy galerii.

⁵⁴ <https://www.pcadvisors.pl/nowe-trendy-w-turystyce-i-rekreacji-w-zwiazku-z-covid-19/>

Wykres 11. Udział instytucji kultury, które odczuły negatywne skutki pandemii w 2020 r.

Źródło: Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.

5. Wydarzenia kulturalne częściowo zostały przeniesione do świata wirtualnego. Na portalach społecznościowych powstawały grupy i profile, na których udostępniano m.in. spektakle teatralne, koncerty na żywo, spotkania z pisarzami czy możliwość zwiedzania muzeów lub wystaw. Wielu artystów otworzyło się także na nowe formy kontaktu z odbiorcą. W formie zdalnej organizowano spotkania, warsztaty, wykłady i dyskusje związane z kulturą i sztuką. Niemniej brak możliwości bezpośredniego kontaktu z odbiorcą był znaczącą barierą w realizacji zaplanowanych przedsięwzięć. Problemem niejednokrotnie mogły być także: brak odpowiedniego sprzętu, trudność w stworzeniu określonego typu dzieła w postaci cyfrowej, niechęć części publiczności do uczestnictwa w wydarzeniu kulturalnym drogą online lub do płacenia za to uczestnictwo.
6. Lockdowny oraz wprowadzane obostrzenia dot. funkcjonowania działalności kulturalnej przyczyniły się do znaczącego pogorszenia sytuacji życiowej wielu twórców i artystów oraz osób z nimi związanymi. Trudności spowodowane pandemią miały wyjątkowo negatywne skutki w przypadku tej grupy z uwagi na brak prawnej regulacji statusu artysty oraz niestabilne warunki zatrudnienia dużej grupy z nich (umowy czasowe, praca nieregularna).

Szanse:

1. Niepewność związana z zagrożeniem epidemiologicznym i obostrzenia wprowadzane zagranicą spowodowały w 2020 r. wzrost zainteresowania turystyką krajową. Można zakładać, że trend ten choć częściowo utrzyma się w przyszłości, co spowoduje rozwój polskiej oferty turystycznej. Może nastąpić także wzrost zainteresowania miejscami rzadziej odwiedzanymi i mniej popularnymi. Mogą jednak wystąpić zmiany sposobów organizacji wyjazdów. W przyszłości preferencje polskich turystów mogą skłaniać się ku podróżowaniu własnymi środkami transportu, korzystaniu z namiotów czy kamperów, turystyce pieszej lub rowerowej, wynajmowi mieszkań i apartamentów lub domków turystycznych.
2. Konieczność przeniesienia w czasie pandemii działalności kulturalnej i rozrywkowej do świata cyfrowego może w przyszłości zaowocować stałym korzystaniem z nowoczesnych technologii oraz przestrzeni wirtualnej do prezentowania utworów i widowisk. Może także stanowić uzupełnienie i wzbogacenie dotychczasowej twórczości artystycznej.

Zagrożenia:

1. Trwanie pandemii w dłuższym okresie czasu może doprowadzić do pogorszenia kondycji gospodarstw domowych, co z kolei może spowodować rezygnację z korzystania z oferty firm turystycznych oraz podmiotów zajmujących się rozrywką i kulturą.
2. Lockdown oraz inne obostrzenia ograniczające działalność turystyczną i rekreacyjną mogą doprowadzić do pogorszenia sytuacji ekonomicznej, a nawet bankructwa wielu podmiotów, zwłaszcza małych i średnich.
3. Zagrożenie epidemiologiczne może powodować utrudnienia zniechęcające turystów do korzystania z oferty wypoczynku zagranicznego (konieczność rejestracji swojego pobytu, obowiązek posiadania aktualnego, negatywnego wyniku testu na koronawirusa lub potwierdzenia szczepienia, nakaz noszenia maseczek i utrzymania bezpiecznej odległości między ludźmi, a nawet odbycia kwarantanny).
4. Doświadczenie pandemii może skłonić część przedsiębiorców z branży turystycznej do zabezpieczania swoich firm na wypadek wystąpienia epidemii lub innego kryzysu w przyszłości m.in. poprzez wdrażanie tam gdzie to

możliwe rozwiązań zdalnych i samoobsługowych, co może powodować ograniczenie zatrudnienia w branży.

5. Niezależnie od trwania pandemii czynnikiem mogącym negatywnie wpłynąć na rozwój sektora turystycznego jest pogarszający się stan środowiska naturalnego.

1. Branża beauty była jedną z najbardziej poszkodowanych branż w pandemii. Wykonywanie zabiegów fryzjerskich oraz kosmetycznych wymaga bezpośredniego kontaktu klienta z osobą wykonującą zabieg.
2. Ze względu na zagrożenie epidemiologiczne w czasie lockdownu funkcjonowanie salonów kosmetycznych oraz fryzjerskich zostało całkowicie wstrzymane, natomiast w okresach luzowania obostrzeń poddane ścisłym restrykcjom. Kontynuacja świadczenia usług w salonach fryzjerskich i kosmetycznych została uzależniona od zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa zarówno klientom, jak i personelowi, co pociąga za sobą konieczność zachowania reżimu sanitarnego i stosowania wymaganych środków dezynfekujących, rękawiczek itp. oraz zmian w organizacji pracy.
3. Podobnie jak w przypadku innych branż, również w branży beauty pandemia okazała się największym zagrożeniem dla małych i mikro firm dominujących w sektorze. Podmioty te często funkcjonują dzięki grupie stałych klientów, zwykle zamieszkujących w pobliżu tych obiektów. Mają one ograniczone możliwości reklamy, a tym samym pozyskiwania nowych odbiorców swoich usług.
4. Na branżę beauty wpływ miały także obostrzenia nie związane z nią bezpośrednio, m.in. takie jak:
 - ❖ brak organizacji imprez masowych i okolicznościowych, które w latach ubiegłych generowały duże zapotrzebowanie na usługi fryzjerskie i kosmetyczne,
 - ❖ wprowadzenie pracy zdalnej.
5. Pandemia spowodowała także wstrzymanie lub ograniczenie działalności siłowni, klubów sportowych oraz klubów fitness. Podobnie jak w przypadku salonów fryzjerskich i kosmetycznych, przywrócenie możliwości korzystania z ww. obiektów wiązało się ze stosowaniem wymaganych obostrzeń sanitarnych.
6. Pandemia przyspieszyła digitalizację rynku fitness. Jeszcze ważniejsze niż przed pandemią stała się możliwość treningów w domu lub na świeżym

powietrzu z możliwością monitorowania postępów oraz rozwoju kondycji fizycznej. Na popularności zyskały aplikacje oraz platformy treningowe online.

Szanse:

1. Chociaż usługi beauty są oparte na bezpośrednim kontakcie z klientem, istnieje możliwość rozwoju oferty pozwalającej na choćby częściową kontynuację działalności w czasie trwania epidemii, np. oferta zdalnych konsultacji z ekspertem, wsparcie w samodzielnie wykonywanym masażu twarzy bądź makijażu przy asyście profesjonalisty.
2. Pandemia oraz wywołane nią zagrożenie może doprowadzić do zwracania większej uwagi na zdrowie oraz poziom kondycji fizycznej. Może to skłonić większą niż do tej pory liczbę osób do skorzystania z oferty siłowni oraz klubów fitness. Dodatkową okolicznością mogącą wzmacniać ten trend jest fakt, że po pandemii większa liczba osób będzie pracować zdalnie. W efekcie więcej osób niż dotychczas może być zainteresowanych ćwiczeniami pozwalającymi utrzymać dobrą kondycję takimi jak: zdrowy kręgosłup, pilates czy stretching.
3. Pandemia oraz zagrożenie epidemiologiczne generowały duży niepokój społeczny. Może to w przyszłości spowodować wzrost zainteresowania korzystaniem z ofert siłowni, klubów fitness, ale także salonów beauty jako formy zrelaksowania i redukcji stresu.
4. Doświadczenie pandemii może doprowadzić do rozwoju i rozszerzenia oferty klubów fitness i siłowni pozwalając choćby częściowo realizować działalność w czasie pandemii (treningi dostępne online) lub dodanie specjalistycznych usług (np. konsultacje w zakresie diety lub indywidualnego rozwoju kondycji fizycznej) zachęcających do treningów w siedzibie ww. obiektów. Ponadto możliwe jest podnoszenie atrakcyjności oferty poprzez wykorzystywanie nowoczesnych technologii np. aplikacji ułatwiających samodzielne treningi.
5. Pandemia może w przyszłości wpłynąć na wzrost popularności tzw. „butikowych” siłowni i klubów fitness. Obiekty te dysponują relatywnie małą powierzchnią, jednak sprzyjają budowaniu zarówno relacji pomiędzy uczestnikami, jak i osobistego kontaktu z trenerem.

Zagrożenia:

1. Doświadczenie lockdownu oraz obawa przed zarażeniem może powodować zmianę nawyków konsumenckich. Część osób regularnie dotychczas korzystająca z usług fryzjerów czy kosmetyczek może w przyszłości preferować samodzielne wykonywanie określonych zabiegów w domu lub wybierać usługi nie wymagające pozostawania w salonie przez dłuższy okres czasu. Wpływ pandemii na edukację oraz trudności w realizacji praktyk zawodowych mogą powodować w przyszłości deficyt wykwalifikowanych pracowników branży beauty.
2. Wprowadzanie obostrzeń mogło spowodować wzrost osób związanych z branżą beauty pracujących w szarej strefie.
3. Okres pandemii uniemożliwił korzystanie z siłowni oraz klubów fitness osobom regularnie trenującym. Wiele osób kontynuowało ćwiczenia, na ile to możliwe w warunkach domowych. Wobec utrzymującego się stanu zagrożenia może pojawić się u części osób tendencja do utrzymania tej formy aktywności, co w efekcie może skutkować spadkiem liczby klientów ww. obiektów.

Aneks tabelaryczny

Wpływ koronawirusa na rozwój poszczególnych branż – liczba powiatów wskazujących na określony kierunek wpływu pandemii

	IV kw. 2020	I kw. 2021	II kw. 2021	III kw. 2021
Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową				
Pozytywny	0	0	0	0
Obojętny/brak wpływu	18	17	20	26
Negatywny	2	1	0	0
Trudno powiedzieć	11	13	11	5
Przetwórstwo przemysłowe				
Pozytywny	0	0	2	0
Obojętny/brak wpływu	16	17	20	28
Negatywny	10	7	1	1
Trudno powiedzieć	5	7	8	2
Budownictwo				
Pozytywny	0	2	7	4
Obojętny/brak wpływu	22	21	21	25
Negatywny	4	4	1	0
Trudno powiedzieć	5	4	2	2
Handel detaliczny				
Pozytywny	1	1	1	2
Obojętny/brak wpływu	6	6	12	27
Negatywny	22	21	10	1
Trudno powiedzieć	2	3	8	1
Transport osobowy				
Pozytywny	0	0	0	0
Obojętny/brak wpływu	5	3	6	25
Negatywny	25	27	19	5
Trudno powiedzieć	1	1	6	1
Transport towarów				
Pozytywny	1	2	4	2
Obojętny/brak wpływu	18	17	25	23
Negatywny	7	8	0	2
Trudno powiedzieć	5	4	2	4
Działalność pocztowa i kurierska				
Pozytywny	18	24	21	13
Obojętny/brak wpływu	8	5	6	16
Negatywny	3	0	1	1
Trudno powiedzieć	2	2	3	1
Zakwaterowanie				
Pozytywny	0	0	0	0
Obojętny/brak wpływu	1	1	3	21
Negatywny	28	30	28	8
Trudno powiedzieć	2	0	0	2

	IV kw. 2020	I kw. 2021	II kw. 2021	III kw. 2021
Działalność usługowa związana z wyżywieniem				
Pozytywny	1	0	0	1
Obojętny/brak wpływu	2	1	3	22
Negatywny	27	30	27	6
Trudno powiedzieć	1	0	1	2
Informacja i komunikacja				
Pozytywny	4	4	4	3
Obojętny/brak wpływu	5	8	10	24
Negatywny	9	11	5	0
Trudno powiedzieć	13	8	12	4
Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów				
Pozytywny	0	0	0	1
Obojętny/brak wpływu	0	0	0	15
Negatywny	30	30	28	13
Trudno powiedzieć	1	1	3	2
Edukacja				
Pozytywny	0	0	0	0
Obojętny/brak wpływu	4	7	9	22
Negatywny	27	22	17	9
Trudno powiedzieć	0	2	5	0
Działalność związana z kulturą i rozrywką				
Pozytywny	0	0	0	1
Obojętny/brak wpływu	1	0	2	19
Negatywny	28	31	28	9
Trudno powiedzieć	2	0	1	2
Działalność sportowa i rekreacyjna				
Pozytywny	0	0	0	1
Obojętny/brak wpływu	0	0	5	21
Negatywny	31	31	24	7
Trudno powiedzieć	0	0	2	2
Branża beauty				
Pozytywny	0	0	0	1
Obojętny/brak wpływu	6	4	7	24
Negatywny	22	24	18	4
Trudno powiedzieć	3	3	6	2

Źródło: Opracowanie własne WUP, na podstawie danych otrzymanych z powiatowych urzędów pracy w województwie wielkopolskim.

Powyższa tabela prezentuje więc, wpływ pandemii na określone branże z perspektywy przedstawicieli PUP. Informacja pozyskana z ankiet kwartalnych, realizowanych z przedstawicielami PUP w województwie wielkopolskim (Treść pytania w ankiecie: Proszę określić wpływ jaki miała pandemia koronawirusa na poszczególne branże w powiecie w kwartale 20.... roku).

Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury poszczególnych branż w województwie wielkopolskim

miesiąc	Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel detaliczny	Transport i gospodarka magazynowa	Zakwaterowanie i gastronomia	Informacja i komunikacja
I 2020	7,1	-0,8	0,6	-1,2	17,6	19,5
II 2020	7,8	2,2	-1,7	0,4	18,7	16,0
III 2020	0,8	1,2	-2,2	-10,6	-13,9	14,0
IV 2020	-43,8	-47,6	-45,7	-46,4	-28,0	-24,8
V 2020	-33,5	-32,0	-42,8	-37,3	-76,0	-9,4
VI 2020	-12,6	-21,6	-27,6	-23,3	-21,9	-2,3
VII 2020	3,0	-13,6	-0,5	-13,5	-24,8	-2,5
VIII 2020	5,1	-15,2	-11,9	-12,8	15,0	-0,5
IX 2020	3,0	-16,1	-2,2	-8,4	-7,2	11,7
X 2020	-0,8	-13,8	-0,7	-8,8	-17,4	1,3
XI 2020	-9,8	-18,3	-12,5	-14,3	-73,6	2,8
XII 2020	-2,1	-18,0	-13,4	-11,5	-87,1	1,8
I 2021	0,2	-14,9	-7,7	-6,7	-21,7	5,4
II 2021	-1,9	-17,4	-8,3	-0,2	12,3	3,8
III 2021	-1,8	-11,8	-7,7	-3,9	9,8	15,1
IV 2021	1,2	-10,5	-11,2	-0,3	12,8	2,4
V 2021	1,8	-6,7	5,5	1,7	25,2	11,1
VI 2021	4,3	-4,0	6,1	1,9	60,6	10,3
VII 2021	6,5	-5,0	5,1	6,1	56,4	15,8
VIII 2021	7,3	-4,1	1,0	3,8	24,5	14,6
IX 2021						

Źródło: Koniunktura gospodarcza w województwie wielkopolskim, GUS

Za słownikiem pojęć GUS: Wskaźnik złożony odzwierciedlający stan gospodarki. Obliczany jest jako średnia arytmetyczna sald odpowiedzi na pytania z ankiety miesięcznej dotyczące bieżącej i przewidywanej sytuacji gospodarczej przedsiębiorstwa. Gdy wskaźnik jest większy od zera odnotowywany jest "dobry" klimat koniunktury. W przeciwnym wypadku klimat jest oceniany jako "zły".

Wskaźnik jest publikowany przez GUS w cyklach miesięcznych. Szczegółowe wyniki na stronie Urzędu Statystycznego w Poznaniu

Przychody z całokształtu działalności (przychody ogółem) przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim, z uwzględnieniem branż [tys. zł]

Branża	rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	I rok
Ogółem	2019	97 372 713	205 132 169	313 059 982	422 010 073
	2020	104 725 723	204 062 912	302 280 463	440 873 046
	2021	115 920 754	238 584 998		
Górnictwo i wydobywanie	2019	381 537	792 735	1 270 533	1 838 099
	2020	385 853	751 283	1 121 303	1 532 918
	2021	310 087	644 866		
Przetwórstwo przemysłowe	2019	39 812 442	81 805 569	122 809 444	167 377 363
	2020	41 120 978	76 405 597	119 179 477	164 386 983
	2021	44 350 728	89 064 950		
Budownictwo	2019	2 073 948	4 937 961	7 720 988	11 042 395
	2020	1 891 400	4 993 828	8 026 054	11 579 648
	2021	2 130 244	5 530 005		
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2019	44 924 631	95 627 243	147 228 758	194 821 309
	2020	49 995 414	98 726 937	138 221 360	213 307 207
	2021	55 369 832	114 872 327		
Transport i gospodarka magazynowa	2019	3080 267	7091292	10 775 747	15 238 483
	2020	3394 278	6975564	10 900 030	15 197 417
	2021	4423 331	9101231		
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2019	73 764	179 215	270 101	375 327
	2020	79 836	132 438	211 516	277 730
	2021	66 034	152 656		
Informacja i komunikacja	2019	1 139 786	2 375 460	3 763 911	5 283 667
	2020	1 500 580	3 358 394	5 121 501	7 370 339
	2021	2 196 380	4 518 819		
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2019	364 747	757 991	1 138 491	1 559 877
	2020	428 634	845 007	1 265 526	1 684 253
	2021	439 593	862 777		

Branża	rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	I rok
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2019	407 226	898 198	1 385 768	1 915 528
	2020	471 552	912 871	1 419 715	1 872 629
	2021	609 015	1 156 053		
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2019	875 403	1 941 204	3 192 554	4 382 546
	2020	919 146	1 836 837	3 103 983	4 449 326
	2021	982 676	2 206 511		
Edukacja	2019	59 976	123 532	210 625	258 029
	2020	70 503	89 013	107 725	296 881
	2021	16 198	38 456		
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2019	388 622	810 863	1 287 473	1 744 199
	2020	330 289	814 692	1 199 923	1 647 651
	2021	375 243	932 132		
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2019	24 777	46 138	85 378	122 090
	2020	16 136	37 131	63 902	82 562
	2021	21 831	0		
Pozostała działalność usługowa	2019	68 796	137 603	219 742	298 172
	2020	77 680	146 629	222 381	295 896
	2021	72 382	0		

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Za słownikiem pojęć GUS:

Przychody ogółem (przychody z całokształtu działalności) obejmują przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, pozostałe przychody operacyjne oraz przychody finansowe. Pojęcie stosowane w statystyce publicznej.

Dane publikowane w Banku Danych Lokalnych w zakładce „Finanse Przedsiębiorstw (dane kwartalne)

**Wynik finansowy netto przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim,
z uwzględnieniem branż [tys. zł]**

Branża	Rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	I rok
Ogółem	2019	4554899	10514222	16151481	21 371 553
	2020	4378357	9935101	16153714	21 728 657
	2021	6571156	15022536	-	-
Górnictwo i wydobywanie	2019	-52443	-74221	-56534	-1 958
	2020	-25482	-38127	-195039	-173 115
	2021	-56564	-250874	-	-
Przetwórstwo przemysłowe	2019	2655332	5191777	7561615	9 735 806
	2020	2366446	4643678	8266032	10 182 906
	2021	3177344	6287938	-	-
Budownictwo	2019	214751	257997	505715	865 841
	2020	-1615	285498	537545	809 018
	2021	55532	380345	-	-
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2019	1066596	3289839	5033487	6 866 544
	2020	1226013	3018210	4825811	7 758 763
	2021	1857879	5013711	-	-
Transport i gospodarka magazynowa	2019	139348	386238	520877	762 852
	2020	168736	328214	599989	813 815
	2021	377707	697206	-	-
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2019	6098	15615	23648	49 404
	2020	5574	-621	3987	3 835
	2021	7109	15674	-	-
Informacja i komunikacja	2019	212041	468684	736487	1 079 698
	2020	247670	679363	1062073	1 545 488
	2021	538211	1148638	-	-
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2019	8914	38547	62656	75 089
	2020	23092	34432	70587	68 973
	2021	18103	37537	-	-

Branża	Rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	I rok
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2019	26719	32726	61053	32 310
	2020	45749	60539	121978	86 978
	2021	107296	249914	-	-
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2019	48963	70898	147746	155 908
	2020	-3137	39281	161459	231 510
	2021	14110	140923	-	-
Edukacja	2019	9838	17693	11693	11 564
	2020	9613	13174	14870	24 668
	2021	1594	7084	-	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2019	-5482	-8286	7629	11 199
	2020	-3524	-9973	1007	-5 522
	2021	2624	-242	-	-
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2019	-3843	-18698	-9418	-14 127
	2020	464	-3919	-1816	-7 435
	2021	-16424	0	-	-
Pozostała działalność usługowa	2019	25283	50470	74449	99 507
	2020	27489	56082	75011	103 991
	2021	27223	0	-	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Za słownikiem pojęć GUS:

Wynik finansowy netto to wynik finansowy brutto pomniejszony o obowiązkowe obciążenia. Wynik finansowy brutto oblicza się jako różnicę przychodów ogółem i kosztów ogółem.

Dane publikowane w Banku Danych Lokalnych w zakładce „Finanse Przedsiębiorstw (dane kwartalne)

Wskaźnik rentowności obrotu netto przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim, z uwzględnieniem branż

Branża	rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	rok
Ogółem	2019	3,9	4,4	4,4	4,3
	2020	3,5	4,1	4,5	4,1
	2021	4,7	5,5	-	-
Górnictwo i wydobywanie	2019	-14,3	-9,3	-4,7	-0,6
	2020	-8,1	-5,3	-17,1	-12,2
	2021	-17,5	-37,5	-	-
Przetwórstwo przemysłowe	2019	5,6	5,4	5,2	5,1
	2020	4,9	5,2	6,0	5,3
	2021	6,0	6,0	-	-
Budownictwo	2019	9,6	4,6	5,8	6,8
	2020	-0,8	5	6	6,0
	2021	1,2	5,4	-	-
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2019	1,9	2,9	2,9	2,9
	2020	2,0	2,5	2,9	3,0
	2021	2,8	3,9	-	-
Transport i gospodarka magazynowa	2019	4,3	4,9	4,4	4,4
	2020	4,7	4,5	5,1	4,8
	2021	7,1	6,4	-	-
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2019	7,2	8	8,2	12,5
	2020	5,6	-1	1,4	0,9
	2021	8,8	8,8	-	-
Informacja i komunikacja	2019	14,8	15,5	15,2	16,6
	2020	12,4	16,1	17,3	16,4
	2021	19,4	20,3	-	-
Działalność związana z obsługą ryнку nieruchomości	2019	1,4	4,2	4,6	4
	2020	4,5	3,2	4,8	3,3
	2021	3,4	3,5	-	-

Branża	rok	I kwartał	I półrocze	I-III kwartał	rok
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2019	4,0	2,7	3,1	0,6
	2020	7,7	4,9	6,7	3,2
	2021	16,0	19,3	-	-
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2019	4,2	3,1	4	3,1
	2020	-1,3	1,4	4,3	4,4
	2021	0,8	5,4	-	-
Edukacja	2019	15,1	13,6	5,1	3,6
	2020	13,6	14	12,9	7,3
	2021	8,6	15,5	-	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2019	-1,6	-1	0,4	0,5
	2020	-1,1	-1,3	-0,1	-0,6
	2021	1,3	0,1	-	-
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2019	-16,6	-41,9	-8,2	-9,4
	2020	1,2	-10,3	-3,1	-8,8
	2021	-77,2	0	-	-
Pozostała działalność usługowa	2019	29,8	30	27,2	27
	2020	28,2	31,2	26,5	28,7
	2021	30,2	0	-	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Za słownikiem pojęć GUS:

Wskaźnik rentowności obrotu netto to relacja wyniku finansowego netto do przychodów ogółem.

Wynik finansowy netto to wynik finansowy brutto pomniejszony o obowiązkowe obciążenia. Wynik finansowy brutto oblicza się jako różnicę przychodów ogółem i kosztów ogółem.

Dane publikowane w Banku Danych Lokalnych w zakładce „Finanse Przedsiębiorstw (dane kwartalne)

Bibliografia

Sektor rolno-spożywczy

1. Dynamiczny rozwój e-grocery w Polsce
<https://www.ideo.pl/e-commerce/wiedza/dynamiczny-rozwoj-e-grocery,74.html>
2. Pozytywne tendencje w polskim eksporcie artykułów rolno-spożywczych w 2020 r.
<https://www.kowr.gov.pl/biuro-prasowe/aktualnosci/pozytywne-tendencje-w-polskim-eksporcie-artykulow-rolno-spozywczych-w-2020-r>
3. Przemysł spożywczy i handel rolno spożywczy w warunkach pandemii COVID -19, Prezentacja: dr hab. Iwona Szczepaniak, prof. IERiGŻ-PIB dr Łukasz Ambroziak, współpraca: mgr Jadwiga Drożdż, Zakład Ekonomiki Agrobiznesu i Biogospodarki, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy, 12.02.2021 r.
4. Wpływ pandemii COVID-19 na przetwórstwo spożywcze i eksport rolno – spożywczy Polski, Iwona Szczepaniak, Łukasz Ambroziak, Jadwiga Drożdż; Ubezpieczenia w Rolnictwie – Materiały i Studia, 1(73) 2020, s.117-139
https://www.researchgate.net/publication/348146083_Wplyw_pandemii_COVID-19_na_przetworstwo_spozywcze_i_eksport_rolno-spozywczy_Polski_Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_food_processing_and_Polish_agri-food_exports
5. Pozytywne skutki pandemii – jemy zdrowiej, planujemy zakupy, bardziej dbamy o bliskich
<https://www.dlahandlu.pl/detal-hurt/wiadomosci/pozytywne-skutki-pandemii-jemy-zdrowiej-planujemy-zakupy-bardziej-dbamy-o-bliskich,90271.html>
6. Wpływ pandemii koronawirusa na sektor żywnościowy i rolnictwo Q&A WG FAO
<https://foodfakty.pl/wplyw-pandemii-koronawirusa-na-sektor-zywnosciowy-i-rolnictwo-q-a-wg-fao>
7. Jak wieś i rolnicy oceniają swoją sytuację w czasie pandemii,
<https://www.farmer.pl/fakty/polska/jak-wies-i-rolnicy-oceniaja-swoja-sytuacje-w-czasie-pandemii,101967.html>
8. Rolnicy walczą ze skutkami pandemii. Mają szereg problemów,
<https://biznes.wprost.pl/gospodarka/rolnictwo/10321412/rolnicy-walczą-ze-skutkami-pandemii-mają-szereg-problemow.html>
9. Podsumowanie roku 2020 na krajowym rynku rolnym, grudzień 2020,
<https://www.kowr.gov.pl/biuro-prasowe/aktualnosci/podsumowanie-roku-2020-na-krajowym-rynku-rolnym>
10. Sytuacja na rynkach rolnych w okresie pandemii COVID-19 – głównym tematem obrad Rady AGRIFISH,

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/sytuacja-na-rynkach-rolnych-w-okresie-pandemii-covid-19--glownym-tematem-obrad-rady-agrifish>

11. Analizy Pekao - sektor rolno-spożywczy

<https://www.pekao.com.pl/analizy-makroekonomiczne/analizy-sektorowe/opracowania-na-temat-poszczeg%C3%B3lnych-bran%C5%BC/sector-rolno-spozywczy0.html>

12. Pandemiczny kryzys przyspieszy zmiany w przemyśle rolno-spożywym

<https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/zarzadzania-procesami-i-strategiczne/articles/covid-przemysl-rolno-spozywczy-pandemiczny-kryzys.html>

Sektor przetwórstwa przemysłowego

1. Dassault Systèmes: COVID-19 wzmocnił zainteresowanie transformacją cyfrową wśród firm produkcyjnych w Polsce – pokazuje badanie PMR, Rynek lotniczy, Data publikacji: 27.02.2021

<https://www.rynek-lotniczy.pl/mobile/dassault-systmes-covid19-wzmocnil-zainteresowanie-transformacja-cyfrowa-wsrod-firm-produkcyjnych-w-polsce--pokazuje-badanie-pmr-10864.html>

2. W 2020 roku liczba rejestracji samochodów osobowych w Polsce spadła o 23%, KPMG, Data publikacji: 02.02.2021

3. Spółki automotive odbudowują swój potencjał, Autor: Jacek Mysior, Data publikacji 07.06.2021

<https://www.parkiet.com/Analizy/306079981-Spolki-automotive-odbudowuja-swoj-potencjal.html>

4. Produkcja przemysłowa może spaść o ok. 10 proc. r/r w kwietniu wg analityków, Dziennik Gazeta Prawna, Źródło: ISBnews, Data publikacji: 21.04.2020 r.

<https://finanse.gazetaprawna.pl/artykuly/1470856,produkcja-przemyslowa-moze-spasc-ok-10-proc-rr-w-kwietniu-wg-analitykow.html>

5. Dane GUS, Koniunktura gospodarcza w województwie wielkopolskim

6. Druga fala pandemii będzie miała mniejszy wpływ na przemysł?, Źródło: PAP, Data publikacji: 20.10.2020 r.

<https://www.gospodarkamorska.pl/druga-fala-pandemii-bedzie-miala-mniejszy-wplyw-na-przemysl-54690>, gazetamorska.pl

7. Polski przemysł odporny na drugą falę pandemii. Ratuja go zamówienia z zagranicy, 300GOSPODARKA, Autor: Barbara Rogala, Data publikacji 04.01.2021

<https://300gospodarka.pl/news/polski-przemysl-pmi-zamowienia>

8. Produkcja wyraźnie powyżej poziomu sprzed wybuchu pandemii, Francusko – Polska Izba Gospodarcza, Credit Agricole, Data publikacji: 23.11.2020
<https://www.ccifp.pl/komunikacja/aktualnosci-ccifp/n/news/produkcja-wyraznie-powyzej-poziomu-sprzed-wybuchu-pandemii.html>
9. Niespodziewany cios: pandemia i łańcuchy dostaw, Biznes i produkcja, Autor: Renata Poreda, Data publikacji: 03.09.2020
<https://www.astor.com.pl/biznes-i-produkcja/niespodziewany-cios-pandemia-i-lancuchy-dostaw/>
10. Jak radzi sobie przemysł chemiczny w warunkach wyższej konieczności?, Teraz środowisko, Wywiad Katarzyny Zamorowskiej z dr inż. Tomaszem Zielińskim Data publikacji: 27.03.2020
<https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/przemysl-chemiczny-pandemia-Zielinski-8464.html>
11. Przemysł rośnie, ale niemrawo, Parkiet.com, Autor Grzegorz Siemionczyk, Data publikacji: 18.09.2020
<https://www.parkiet.com/Gospodarka----Kraj/309189941-Przemysl-rosnie-ale-niemrawo.html>
12. W 2021 r. firmy zainwestują w bezpieczeństwo sanitarne i rozwój e-sprzedaży, Forsal.pl, Źródło: PAP, Data publikacji: 30.12.2020 <https://forsal.pl/biznes/firma/artykuly/8056049,w-2021-r-firmy-zainwestuja-w-bezpieczenstwo-sanitarne-i-e-sprzedaz.html>
13. Najgłębszy w historii spadek produkcji przemysłowej, Credit Agricole, Data publikacji: 21.05.2020
<https://www.credit-agricole.pl/przedsiębiorstwa/serwis-ekonomiczny/makropuls/2020/najglebszy-w-historii-spadek-produkcji-przemyslowej>
14. Kto zyska, jeśli światowa produkcja zacznie się wynosić z Chin? Polska i Niemcy [WYKRES DNIA], 300GOSPODARKA, Autor: Jacek Rosa, Data publikacji: 04.06.2020
<https://300gospodarka.pl/wykres-dnia/kto-zyska-jesli-swiatowa-produkcja-zacznie-sie-wynosic-z-chin-polska-i-niemcy-wykres-dnia>
15. Branże eksportowe nadal napędzają wzrost produkcji, Credit Agricole, Data publikacji: 20.11.2020
<https://www.credit-agricole.pl/przedsiębiorstwa/serwis-ekonomiczny/makropuls/2020/branze-eksportowe-nadal-napedzaja-wzrost-produkcji>
16. Koronawirus przemeblował polski rynek mebli. Czy branża wyjdzie z kryzysu?, Biznes Meblowy, Rozmowa Justyny Łotowskiej z Tomaszem Wiktorskim założycielem B+R Studio Analizy Rynku Meblarskiego, Data publikacji: 27.03.2020
https://www.biznesmeblowy.pl/rynek_mebli/111/koronawirus_przemeblowal_polski_rynek_mebli_czy_branza_wyjdzie_z_kryzysu,18299.html

17. Branża meblarska wygrywa z koronawirusem, Ogólnopolska Izba Gospodarcza Producentów Mebli, Data publikacji: 13.10.2020
<http://www.oigpm.org.pl/797/branza-meblarska-wygrywa-z-koronawirusem>
18. Branża meblarska. Pozycja międzynarodowa polskich producentów w obliczu kryzysu wywołanego przez pandemię COVID-19, PKO Bank Polski, Biuro Strategii i Analiz Międzynarodowych, Departament Analiz Ekonomicznych, kwiecień 2021
https://wspieramyeksport.pl/api/public/files/2213/PKO_BRANZA_MEBLARSKA_2021_FINAL.pdf,
19. Branża meblarska na wznoszącej, Zachodnia Izba Gospodarcza - Pracodawcy i Przedsiębiorcy, Raport kwartalny PZPM i KPMG w Polsce „Branża motoryzacyjna. Edycja Q1/2021”
<https://wrobiznes.pl/branza-meblarska-na-wznoszacej>
20. KPMG
<https://home.kpmg/pl/pl/home/insights/2021/02/raport-kwartalny-pzpm-i-kpmg-w-polsce-branza-motoryzacyjna-edycja-q1-2021.html>
21. Pełne akumulatory polskiego przemysłu, Parkiet.com, Autor Grzegorz Siemionczyk, Data publikacji: 30.01.2021
<https://www.parkiet.com/Parkiet-PLUS/301309997-Pelne-akumulatory-polskiego-przemyslu.html>
22. Większy wzrost produkcji przemysłowej. Dane za grudzień zaskoczyły analityków, Forsal.pl, Źródło: PAP, Data publikacji: 25.01.2021
<https://forsal.pl/biznes/przemysl/artykuly/8076390,wiekszy-wzrost-produkcji-przemyslowej-dane-za-grudzien-zaskoczyly-analitykow.html>
23. 27% firm w Polsce w wyniku pandemii przyspieszyło decyzję o automatyzacji. Niemal wszystkie chcą dzięki temu zwiększyć zatrudnienie, Portal przemysłowy, Data publikacji: 27.04.2021 r.,
Źródło: Manpower <https://portalprzemislowy.pl/wyrozniene/27-firm-w-polsce-w-wyniku-pandemii-przyspieszylo-decyzje-o-automatyzacji-niemal-wszystkie-chca-dzieki-temu-zwiekszyc-zatrudnienie/>
24. Pandemia Covid-19 przyspieszy automatyzację i cyfryzację, Automatyka B2B, Źródło: Biuro Projektowania Systemów Cyfrowych, Data publikacji: 08.04.2021
<https://automatykab2b.pl/gospodarka/52588-pandemia-covid-19-przyspieszy-automatyzacje-i-cyfryzacje>
25. Przemysł na home office, czyli o potencjale robotyzacji w dobie pandemii, AutomatykaOnline.pl, Źródło: Kogifi, Data publikacji: 12.11.2020
<https://automatykaonline.pl/Z-branzy/Przemysl-na-home-office-czyli-o-potencjale-robotyzacji-w-dobie-pandemii>

26. Transformacja cyfrowa w okresie pandemii, Industry 4.0 Portal Nowoczesnego Przemysłu, Autor: Zbigniew Piątek, Data publikacji: 05.01.2021
<https://przemysl-40.pl/index.php/2021/01/05/transformacja-cyfrowa-w-okresie-pandemii/>
27. Przemysł będzie zatrudniać. To najlepszy wynik od początku pandemii, pulsHR.pl, Data publikacji: 18.03.2021 r.
<https://www.pulshr.pl/przemysl/przemysl-bedzie-zatrudniac-to-najlepszy-wynik-od-poczatku-pandemii,80279.html>
28. Trzecia fala pandemii nie powstrzymała ożywienia, Parkiet.pl, Autor: Grzegorz Siemionczyk, Data publikacji: 23.04.2021
<https://www.parkiet.com/Gospodarka----Kraj/304239969-Trzecia-fala-pandemii-nie-powstrzymala-ozywienia.html>
29. Prognozy Komisji Europejskiej dla Polski. Wzrost PKB i niskie bezrobocie, Bankier.pl, Źródło: PAP, Data publikacji: 12.05.2021 r.
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Prognozy-Komisji-Europejskiej-dla-Polski-Wzrost-PKB-i-niskie-bezrobocie-8110722.html>

Sektor handlowy

1. Jak COVID-19 zmienia handel? Portal Poradnik Podatnika, Autor: Paulina Kostro, Redaktor "ICAN Management Review" oraz "MIT Sloan Management Review", Data publikacji: 14.07.2020
<https://poradnikpodatnika.gov.pl/zarzadzanie-sprzedaza-w-dobie-spowolnienia-gospodarczego/artykuly/jak-covid-19-zmienia-handel/>
2. #Zostańwdomu i zrób zakupy, czyli o wpływie pandemii na e-handel, Jellinek Agencja Interaktywna
<https://jellinek.pl/wpis/zostanwdomu-i-zrob-zakupy-czyli-o-wplywie-pandemii-na-e-handel/>
3. Handel w dobie pandemii, HURT & DETAL Nr 06/171, Data publikacji: 08.06.2020
https://hurtidet.pl/article/art_id,29952-61/handel-w-dobie-pandemii/place,1/
4. Pandemia koronawirusa i handel w internecie, Biznes Tuba, Data publikacji: 21.03.2020
<https://biznestuba.pl/innowacje/pandemia-koronawirusa-i-handel-w-internecie/>
5. Małe sklepy i internet zyskują w pandemii najmocniej, Rzeczpospolita, Autor: Piotr Mazurkiewicz, Data publikacji: 02.12.2020
<https://www.rp.pl/Handel/312029879-Male-sklepy-i-internet-zyskuja-w-pandemii-najmocniej.html>
6. Pandemia pokazuje, jak wrażliwy jest handel detaliczny [RAPORT], Wiadomości Handlowe, Data publikacji: 18.06.2020

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/pandemia-pokazuje-jak-wrazliwy-jest-handel-detaliczny-raport>

7. Handel w dobie epidemii koronawirusa – jak rośnie sprzedaż danych gałęzi produktów?, Grupa Eurocash,
<https://grupaeurocash.pl/blog/handel-w-dobie-epidemii-koronawirusa-jak-rosnie-sprzedaz-danych-galezi-produktow>
8. Jaki będzie profil konsumenta jutra - transformacja strategii zaangażowania, EY Polska, Autorzy: Grzegorz Przytuła, Łukasz Krogulec, Data publikacji: 17.09.2020
https://www.ey.com/pl_pl/consumer-products-retail/jaki-bedzie-profil-konsumenta-jutra
9. Przyspiesza automatyzacja handlu, Automatyka B2B, Źródło: inPlus Media, Data publikacji: 13.05.2021
<https://automatykab2b.pl/gospodarka/54548-przyspiesza-automatyzacja-handlu>
10. Pracownik a automatyzacja handlu: czy da się to pogodzić [WYWIAD], Handelextra.pl, Wywiad Katarzyny Pierzchały z Agnieszką Haponik, Data publikacji: 10.06.2021
<https://handelextra.pl/artykuly/250230,pracownik-a-automatyzacja-handlu-czy-da-sie-to-pogodzic-wywiad>
11. Nowa rzeczywistość: konsument w dobie COVID-19, KPMG, Data publikacji: wrzesień 2020
<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pl/pdf/2020/09/pl-Raport-KPMG-Nowa-rzeczywistosc-konsument-w-dobie-COVID-19.pdf>
12. 8 zmian w zachowaniach zakupowych konsumentów w dobie pandemii, Anegis, Data publikacji: 18.09.2020
<https://www.anegis.com/artykuly/8-zmian-w-zachowaniach-zakupowych-konsumentow-w-dobie-pandemii>
13. Konsument w nowej rzeczywistości, Accenture, Data publikacji: Maj 2020
<https://www.accenture.com/pl-pl/insights/retail/report-consumers-behavior-poland-2020>
14. Raport branżowy, Bank Ochrony środowiska, Departament Rynków Finansowych i Analiz, Autorzy: Łukasz Tarnawa, Marcin Peterlik,
https://www.bosbank.pl/_data/assets/pdf_file/0018/31842/BOSBank_Galerie_handlowe_2020.12.pdf
15. Wpływ pandemii COVID 19 na polski rynek centrów handlowych, Deloitte, Autorzy: Tomasz Ochrymowicz, Dominik Stojek, Monika Matysiak-Szymańska, Artur Lisicki, Piotr Domański, Fryderyk Bojdo, Data publikacji: 29.04.2020
<https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/real-estate0/articles/raport-galerie-handlowe-covid19.html>

1. Pandemia COVID-19 przyspiesza rozwój branży TSL, Logistics manager, Źródło: www.suus.com, Data publikacji: 28.08.2020
<https://www.logistics-manager.pl/2020/08/28/pandemia-covid-19-przyspiesza-rozwoj-branzy-tsl/>
2. Rynek logistyczny w dobie pandemii COVID-19, DGC Euro Logistics
https://log24.pl/wydania_pdf/Sonda_Eurologistics_covid_19.pdf
3. Pandemia koronawirusa szansą dla branży e-commerce?, TSL Biznes, Data publikacji: 16.04.2020
<https://tsl-biznes.pl/newsy/pandemia-koronawirusa-szansa-dla-branzy-e-commerce/>
4. Podcast: Rok pandemii koronawirusa. Polska Fundacja Przedsiębiorczości, Czy dotknął mocno transport, spedycję i logistykę?, Data publikacji: 30.04.2021,
<https://www.pfp.com.pl/aktualnosci/pfp/2021/podcast-rok-pandemii-koronawirusa.-czy-dotknal-mocno-transport-spedycje-i-logistyke>
5. Działania branży TSL w obliczu nowych wyzwań pandemii, Polski Instytut Transportu Drogowego, Autor: Justyna Świeboda, Data publikacji: 10.12.2020
<https://pitd.org.pl/news/dzialania-branzy-tsl-w-obliczu-nowych-wyzwan-pandemii/>
6. Mimo pandemii branża TSL ma szanse na rozwój, MOTOFAKTOR, Autor: Adrian Januszkiewicz, Data publikacji: 05.11.2020
<https://www.motofaktor.pl/mimo-pandemii-branza-tsl-ma-szanse-na-rozwoj/>
7. Nowe rozporządzenie dotyczące obostrzeń. Co zmieni się od 28 grudnia?, Horecanet.pl, Autor: Karolina Stępnik, Data publikacji: 23.12.2020
<https://www.horecanet.pl/nowe-rozporzadzenie-dotyczace-obostrzen-co-zmieni-sie-od-28-grudnia/>
8. Logistyka na nowo. Branża TSL „odmraża” się po zastoju wywołanym pandemią koronawirusa, CSL Internationale Spedition Sp. z o.o.
<http://csl.com.pl/logistyka-na-nowo-branza-tsl-odmraza-sie-po-zastoju-wywolanym-pandemia-koronawirusa/>
9. Nowa normalność, czyli jak pandemia zmienia branżę TSL, Logistyka, Autor: Dariusz Terlecki, Data publikacji: 14.12.2020
<https://www.logistyka.net.pl/aktualnosci/komentarz-tygodnia/item/91597-nowa-normalnosc-czyli-jak-pandemia-zmienia-branze-tsl>
10. Nawet pandemia nie zawiesiła współpracy branży TSL z uczelniami, Logistyka rp.pl, Autor: Robert Przybylski, Data publikacji: 01.02.2021
<https://logistyka.rp.pl/ludzie/12448-nawet-pandemia-nie-zawiesila-wspolpracy-branzy-tsl-z-uczelniami>

11. Rynek logistyczny w dobie pandemii Eurologistics 117 (2020)
<https://eurologistics.pl/wydania-eurologistic/rynek-logistyczny-w-dobie-pandemii/>
12. Rynek magazynowy w czasie pandemii, Bella Plast Sp. z o.o. s.k. Profile dla budownictwa,
<https://bellaplast.com.pl/rynek-magazynowy-w-czasie-pandemii/>
13. Jest dobrze, będzie dobrze, EuroBuild, Data publikacji: 16.12.2020
<https://eurobuildcee.com/news/47086-jest-dobrze-bedzie-dobrze>
14. Magazyny na medal
<https://eurobuildcee.com/news/47195-magazyny-na-medal>
15. 2020 - rokiem rynku magazynowego, logistyczny.com, Data publikacji: 18.12.2020
<https://logistyczny.com/aktualnosci/magazynowanie-inwenstycje-i-transakcje/item/5681-2020-rokiem-rynku-magazynowego>
16. Raport: Polski Rynek Magazynowy w 2020 r. i prognozy dla 2021 roku, AXI IMMOAutor: Monika Rykowska, Data publikacji: 17.02.2021
<https://www.axiimmo.com/raporty-i-publicacje/raport-polski-rynek-magazynowy-2020-r-prognozy-2021-r>
17. Analizy Sektorowe Raport Branżowy BOŚ Bank, Autorzy: Łukasz Tarnawa, Marcin Peterlik, Departament Rynków Finansowych i Analiz, Data publikacji: 01.07.2021
https://www.bosbank.pl/__data/assets/pdf_file/0012/37200/BOSBank_Magazyny_2021.07.pdf
18. Nowy Jedwabny Szlak szansą dla polskiej gospodarki, Rynek Infrastruktury, Data publikacji: 08.02.2021
<https://www.rynekinfrastruktury.pl/mobile/nowy-jedwabny-szlak-szansa-dla-polskiej-gospodarki-75320.html>

Sektor budowlany

1. Wpływ epidemii na budownictwo w 2020 r., Inżynier budownictwa, Data publikacji: 10.11.2020
<https://inzynierbudownictwa.pl/epidemia-a-budownictwo-w-2020-r/>
2. Budownictwo po pandemii, Wywiad Aleksandry Vegi z Szymonem Jungiewiczem, dyrektorem sektora budownictwa w PMR Market Experts, Data publikacji: 11.01.2021
<https://inzynierbudownictwa.pl/budownictwo-po-pandemii/>
3. Budownictwo w czasach pandemii, Miesięcznik Ubezpieczeniowy, Nr specjalny Ubezpieczenia w nowej rzeczywistości, Autor: Marcin Damieńczuk
https://www.greco.services/downloads/pl/MU_GrECo.pdf

4. COVID-19 a budownictwo – wpływ pandemii na sektor budowlano-nieruchomościowy [raport Kochański & Partners], Autorzy: Paweł Cholewiński, Szymon Balcerzak, Adrian Grzegorzewski, Data publikacji: Czerwiec 2020
<https://www.kochanski.pl/pl/covid-19-a-budownictwo-wplyw-pandemii-na-sektor-budowlano-nieruchomosciowy-raport-kochanski-partners/>
5. Koronawirus w budownictwie. Władze rozważyły zamknięcie budów. Czy na budowach jest bezpiecznie, Autor: Monika Czechowska, Data publikacji: 16.12.2020
<https://www.muratorplus.pl/biznes/wiesci-z-ryнку/koronawirus-w-budownictwie-nowe-wyzwania-dla-firm-budowlanych-aa-BFcG-sezV-8ssr.html>
6. Firmy budowlane nie odczuwają dużego spowolnienia. Osłabienie koniunktury w budownictwie spodziewane jest w przyszłym roku, Newseria Biznes, Data publikacji: 27.11.2020
<https://biznes.newseria.pl/news/firmy-budowlane-nie,p1008852559>
7. Budownictwo pokonuje koronawirusa, Chemia i Biznes,
<https://www.chemiaibiznes.com.pl/artykuly/budownictwo-pokonuje-koronawirusa>
8. Prognozy dla rynku budowlanego – budownictwo odporne na koronawirusa, Czasopismo BTA, Autor: Szymon Jungiewicz, główny analityk rynku budowlanego, PMR
https://www.bta-czasopismo.pl/wp-content/uploads/2020/05/10_Prognozy-dla-ryнку-budowlanego-budownictwo-odporne-na-koronawirusa.pdf
9. Raport branżowy Bank Ochrony Środowiska, Departament Rynków Finansowych i Analiz, Autorzy: Łukasz Tarnawa, Marcin Peterlik, Data publikacji: 25.11.2020
https://www.bosbank.pl/_data/assets/pdf_file/0010/31204/BOSBank_Wznoszenie_budynkow_2020.11.pdf
10. Sektor budownictwa w obliczu COVID-19, Autorzy: Jan Styliński, Prezes Zarządu PZPB, dr Damian Kaźmierczak, Główny Ekonomista PZPB, Data publikacji: Czerwiec 2020
<https://pzpb.com.pl/2020/06/24/raport-pzpb-sektor-budownictwa-w-obliczu-covid-19/>
11. Raport Rok 2020 w budownictwie, Wielkiebudowanie.pl
<https://www.wielkiebudowanie.pl/go.live.php/PL-H942/raport-rok-2020-w-budownictwie.html>
12. Aktualności budowlane, Wielkiebudowanie.pl,
<https://www.wielkiebudowanie.pl/go.live.php/PL-H260/aktualnosci-budowlane.html>
13. Budownictwo 2020-2021, Builder, Data publikacji: 27.01.2021
<https://builderpolska.pl/2021/01/27/budownictwo-2020-2021/>
14. Analiza PZPB | sektor budownictwa styczeń-luty 2021, Autor: dr Damian Kaźmierczak, Główny ekonomista PZPB
<https://pzpb.com.pl/2021/02/08/7031/>

15. Rynek budowlany w trakcie i po pandemii COVID-19, Inżynieria.pl, Wywiad Pauliny Wójtowicz z Janem Stylińskim, prezesem Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa, Data publikacji: 16.08.2021
<https://inzynieria.com/budownictwo/wywiady/62053,rynek-budowlany-w-trakcie-i-po-pandemii-covid-19>

Sektor finansowo-ubezpieczeniowy

1. Wpływ pandemii COVID-19 na działalność ubezpieczeniową: szanse i zagrożenia, <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/financial-services/articles/wplyw-pandemii-COVID-19-na-dzialalnosc-ubezpieczeniowa-szansy-i-zagrozenia.html>, Deloitte
2. Jak COVID-19 zmienia trendy, w zakresie roszczeń?, Allianz, Autor: Andrzej Liwacz https://www.allianz.pl/pl_PL/dla-firm/informacje-ekspertyzy-opinie/jak-covid-zmienia-trendy-w-zakresie-rozszczen.html
3. <https://www.asist.pl/slownik/>
4. Ubezpieczenie a koronawirus. Czy Twoja polisa chroni Cię przed skutkami wirusa SARS CoV-2?, GSU Ubezpieczenia <https://gsu.pl/ubezpieczenie-a-koronawirus-czy-twoja-polisa-chroni-cie-przed-skutkami-wirusa-sars-cov-2/>
5. Ubezpieczenie w dobie pandemii. Wychodzimy naprzeciw nowym standardom podróżowania!, Ergo Ubezpieczenia Podróży, <https://www.ergo-ubezpieczeniapodrozy.pl/ubezpieczenia/podrozy/koronawirus/>
6. Pandemia COVID-19 wykreuje nowe polisy na rynku ubezpieczeń?, ale. Bank.pl, Źródło: porównywarka ubezpieczeń Ubea.pl, Data publikacji: 06.09.2020 <https://alebank.pl/pandemia-covid-19-wykreuje-nowe-polisy-na-rynku-ubezpieczen/?id=340071&catid=18916>
7. Pandemia podbija popyt na polisy zdrowotne, Rzeczpospolita, Autor: Piotr Skwirowski, Data publikacji: 14.02.2021 r. <https://www.rp.pl/Ubezpieczenia/302149934-Pandemia-podbija-popyt-na-polisy-zdrowotne.html>
8. Rozwiązania dla instytucji finansowych na czas pandemii COVID-19, KPMG, <https://home.kpmg/pl/pl/home/campaigns/2020/03/bezpieczenstwo-biznesu-w-czasie-covid-19-koronawirus-sars-cov-2-kpmg-w-polsce/rozwiazania-dla-instytucji-finansowych-w-okresie-pandemii-covid-19-mmsf-9-esma-uknf.html>
9. Banki a koronawirus – straty sektora bankowego na świecie w wyniku pandemii sięgną 3,7 bln dolarów, direct.money.pl, Autor: Diana Klimowicz, Data publikacji: 11.12.2020

<https://direct.money.pl/artykuly/porady/banki-a-koronawirus-straty-sektora-bankowego-na-swiecie-w-wyniku-pandemii-siega-37-mln-dolarow>

10. Wpływ pandemii na polski system bankowy, gazeta SGH Życie uczelni, Autor: Jacek Bartkiewicz, Data publikacji: 29.12.2020
<https://gazeta.sgh.waw.pl/insight/wplyw-pandemii-na-polski-system-bankowy>
11. Banki a koronawirus: kluczowe będzie zaproponowanie klientom nowych produktów i usług pozabankowych, direct.money.pl, Autor: Diana Klimowicz, Data publikacji: 17.12.2020
<https://direct.money.pl/artykuly/porady/banki-a-koronawirus-kluczowe-bedzie-zaproponowanie-klientom-nowych-produktow-i-uslug-pozabankowych>
12. Pandemia przyspiesza digitalizację sektora bankowego, Deloitte Data publikacji: 20.10.2020
<https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/press-releases/articles/pandemia-przyspiesza-digitalizacje-sektora-bankowego.html>
13. Covid-19: wpływ na mniejsze banki, Parkiet, Autor Przemysław Szubański, Data publikacji: 18.11.2020
<https://www.parkiet.com/Gospodarka---Swiat/311189905-Covid-19-wplyw-na-mniejsze-banki.html>
14. Jak daleko w Polsce do credit crunch?, Związek banków Polskich, Źródło: aleBank.pl, Data publikacji: 12.11.2020
<https://zbp.pl/Aktualnosci/Wydarzenia/Jak-daleko-w-Polsce-do-credit-crunch>
15. Banki w czasie pandemii, Krajowy Związek Banków Spółdzielczych, fragment artykułu autorstwa Olgi Szczepańskiej, Dyrektor Departamentu Stabilności Finansowej NBP i w całości został opublikowany na www.obserwatorfinansowy.pl
<https://kzbs.pl/Banki-w-czasie-pandemii.html>
16. Jak banki zmienią się po pandemii koronawirusa? Ekspresowa cyfryzacja, więcej fuzji, zmiana polityki kredytowej, aleBank.pl, Źródło: Tomasz Oljasz, ISBnews, data publikacji: 12.05.2020
<https://alebank.pl/jak-banki-zmienia-sie-po-pandemii-koronawirusa-ekspresowa-cyfryzacja-wiecej-fuzji-zmiana-polityki-kredytowej/?id=326038&catid=18916>
17. Pandemia namieszała w bankach. Mniej kredytów, więcej e-usług, Bankier.pl, Autor: Wojciech Boczoń, Data publikacji: 29.09.2020
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pandemia-namieszala-w-bankach-Mniej-kredytow-wiecej-e-uslug-7969810.html>
18. Wypadek przy pracy a odszkodowanie z polisy na życie, UNIQA
<https://www.uniqa.pl/porady-zycie-i-zdrowie/wypadek-przy-pracy-a-odszkodowanie-z-polisy-na-zycie/>

19. Ubezpieczenie utraty zysku a straty wywołane przez COVID-19, Willis Towers Watson, Autor: Ewa Nowosielska, Data publikacji: 03.03.2021
<https://www.willistowerswatson.com/pl-PL/Insights/2021/03/ubezpieczenie-utracy-zysku-a-straty-wywolane-przez-covid-19>
20. Banki zaskakują wynikami. Pomagają wysokie prowizje, Bankier.pl, Autor: Adam Torchała, Data publikacji: 28.04.2021
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Banki-zaskakuja-wynikami-za-I-kwartal-2021-Pomagaja-wysokie-prowizje-8101833.html>

Sektor technologii nowoczesnych

1. Zarobki i trendy technologiczne w czasie pandemii. Wpływ pandemii Covid-19 na rynek IT w Polsce, No Fluff Jobs, Autorzy: Marta Steiner, Dominika Janecka i Natalia Tostanowska, Data publikacji: Marzec 2020,
<https://nofluffjobs.com/insights/raport-koronawirus-rynek-pracy-it-w-czasie-pandemii/>
2. Jak koronawirus wpłynie na branżę IT?, CodersLab,
<https://coderslab.pl/pl/blog/jak-koronawirus-wplynie-na-branze-it>
3. "Branża IT w nowej rzeczywistości. Kto zyskuje a kto traci", devire,
<https://www.devire.pl/raport-devire-branza-it-w-nowej-rzeczywistosci-kto-zyskuje-a-kto-traci/>
4. Koronawirus w branży IT. Raport SoDA 2020, Przedsiębiorczy Wrocław 2030, Autor: Jarek Ratajczak, Data publikacji: 21.12.2020
<https://www.wroclaw.pl/przedsiębiorczy-wroclaw/koronawirus-w-branzy-it-raport-soda-2020>
5. Analityka i sztuczna inteligencja pomocne w walce z koronawirusem, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 25.02.2020,
<https://itwiz.pl/analityka-sztuczna-inteligencja-pomocne-walce-koronawirusem/>
6. Wykorzystując pandemię koronawirusa hakerzy próbują wyludzić dane od posiadaczy kont w PKO BP, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 17.03.2020,
<https://itwiz.pl/wykorzystujac-pandemie-koronawirusa-hakerzy-probuja-wyludzic-dane-od-posiadaczy-kont-pko-bp/>
7. Walka z COVID-19: europejscy operatorzy udostępnią lokalizację użytkowników, iTWIZ, Autor: Wojciech Czekacz, Data publikacji: 30.03.2020,
<https://itwiz.pl/walka-covid-19-europejscy-operatorzy-udostepnia-lokalizacje-uzytkownikow/>
8. Czy amerykańscy giganci IT będą przetwarzać dane użytkowników na potrzeby walki z koronawirusem?, iTWIZ, Autor: Wojciech Czekacz, Data publikacji: 26.03.2020

<https://itwiz.pl/czy-amerykanscy-giganci-it-beda-przetwarzac-dane-uzytownikow-na-potrzeby-walki-z-koronawirusem/>

9. W jaki sposób Big Data może wesprzeć walkę z epidemią koronawirusa COVID-19, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 25.03.2020
<https://itwiz.pl/jaki-sposob-big-data-moze-wesprzec-walke-epidemia-koronawirusa-covid-19/>
10. Spamerzy wykorzystują strach przed koronawirusem aby wdrożyć keyloggera, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 12.03.2020,
<https://itwiz.pl/spamerzy-wykorzystuja-popularnosc-koronawirusa-aby-wdrozyc-keyloggera/>
11. Oxford University: stwórzmy aplikację mobilną do śledzenia kontaktów zainfekowanych koronawirusem, iTWIZ, Autor: Adam Jadczak, Data publikacji: 17.03.2020,
<https://itwiz.pl/oxford-university-stworzmy-aplikacje-mobilna-sledzenia-kontaktow-zainfekowanych-koronawirusem/>
12. Molecule.one – oparta o AI platforma do planowania syntezy chemicznej, może pomóc w znalezieniu leku na COVID-19, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 06.04.2020
<https://itwiz.pl/oparta-ai-platforma-planowania-syntezy-chemicznej-molecule-one-moze-pomoc-znalezieniu-leku-na-na-covid-19/>
13. Skuteczność leków przeciw wirusowi COVID-19 rejestruje system uczenia terapeutycznego Oracle, iTWIZ, Autor: Adam Jadczak, Data publikacji: 03.04.2020
<https://itwiz.pl/skutecznosc-lekow-przeciw-wirusowi-covid-19-rejestruje-system-uczenia-terapeutycznego-oracle/>
14. Platforma Avaya Spaces dostępna nieodpłatnie dla instytucji edukacyjnych, iTWIZ, Autor: Piotr Waszczuk, Data publikacji: 11.03.2020
<https://itwiz.pl/platforma-avaya-spaces-dostepna-nieodplatnie-dla-instytucji-edukacyjnych/>
15. Autodiagnostyka COVID-19 – internetowy test sprawdzający ewentualne zarażenie wirusem, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 08.04.2020
<https://itwiz.pl/autodiagnostyka-covid-19-internetowy-test-sprawdzajacy-ewentualne-zarazenie-wirusem/>
16. Robot UV-C ControlTec wspomaga walkę z koronawirusem, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 11.08.2020,
<https://itwiz.pl/robot-uv-c-controltec-wspomaga-walke-koronawirusem/>
<https://itwiz.pl/czy-rzady-wlasciwie-wykorzystuja-technologie-do-walki-z-pandemia/>
17. Testifix proponuje podróżnym usługę samodzielnego wykonywania testów na Covid-19 w domu, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 27.04.2021

<https://itwiz.pl/testifix-proponuje-podroznym-usluge-samodzielnego-wykonywania-testow-na-covid-19-w-domu/>

18. ICM UW: Z naszego modelu wynika, że COVID-19 przechorowało obecnie 6 mln Polaków, iTWIZ, Autor: Mikołaj Marszycki, Data publikacji: 19.11.2020
<https://itwiz.pl/z-naszego-modelu-wynika-ze-covid-19-przechorowalo-obecnie-6-mln-polakow/>
19. Efekt koronawirusa w branży IT, Puls Biznesu, Rozmowa z Amanem Khanem, prezesem Beyond.pl, Data publikacji: 20.05.2020
<https://www.pb.pl/efekt-koronawirusa-w-branzy-it-991637>
20. Sektor IT nadal potrzebuje specjalistów, Mobile Trends, Data publikacji: 26.03.2021
<https://mobiletrends.pl/sektor-it-nadal-potrzebuje-specjalistow/>

Sektor edukacyjny

1. Pandemia sprawiła, że sektor edukacji docenił zalety technologii cyfrowych w nauce, PARP Grupa PFR, Data publikacji: 08.10.2020
<https://www.parp.gov.pl/component/content/article/64515:pandemia-sprawila-ze-sektor-edukacji-docenil-zalety-technologii-cyfrowych-w-nauce>
2. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Cyberprzemoc>
3. Rozmawiaj z klasą. Zdrowie psychiczne uczniów i uczennic oczami nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania, badanie zrealizowane w ramach projektu Rozmawiaj z klasą, Autorzy: dr Anna Buchner, Marta Puciłowska, Maria Wierzbicka, Michalina Michorowska, Data publikacji: październik – grudzień 2020
4. Raport Edukacja. Między pandemią COVID-19 a edukacją przyszłości, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Autorzy: prof. Dr hab. Przemysław Czaplinski, Krystyna Dynowska-Chmielewska, prof. IFiS dr hab. Michał Federowicz, prof. dr hab. Anna Giza-Poleszczuk, Oktawia Gorzeńska, prof. dr hab. Anna Karwińska, prof. dr hab. Robert Traba, Jerzy Wiśniewski, dr Marcin Zwierzdzyński, Data publikacji: 2020
<https://oees.pl/wp-content/uploads/2020/08/Raport-edukacja.pdf>
5. Zdalna edukacja - gdzie byliśmy, dokąd idziemy? zdalne.nauczanie.org, Zespół badawczy: prof. Grzegorz Ptaszek, Magdalena Bigaj, dr Maciej Dębski, prof. Jacek Pyżalski, dr. Grzegorz Stunża, 2020
https://zdalnenauczanie.org/wp-content/uploads/2020/06/Badanie-zdalnenauczanie_org_prezentacja.pdf
6. Koronawirus zniszczy rynek szkoleń, Rzeczpospolita, Autor: Anita Błaszczak, Data publikacji: 24.03.2020
<https://www.rp.pl/Biznes/303249902-Koronawirus-zniszczy-rynek-szkolen.html>

7. Najważniejsze trendy szkoleniowe 1. połowy 2020 roku. Perspektywa zmian, Langas Group, Autor Jarosław Petz, Data publikacji: 2020
<https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/raport-szkolenia-1-polrocze-2020.pdf>
8. Branża szkoleniowa w tarapatach, IFK Platforma Księgowych i Kadrowych, Źródło: newseria.pl, Data publikacji: 06.11.2020
<https://inforfk.pl/aktualnosci/7997475,Branza-szkoleniowa-w-tarapatach.html>
9. Koronawirus kontra studia. COVID na zawsze zmieni życie uczelni, Forsal.pl, Autor: Patrycja Otto, Data publikacji: 01.10.2020
<https://forsal.pl/lifestyle/edukacja/artykuly/7837047,koronawirus-studia-uczelnie-szkoly-wyzsze-rok-akademicki-202021-nauka-zdalna-hybrydowa.html>
10. Uczelnie w czasie koronawirusa – problemy transformacji cyfrowej i postulaty na przyszłość, Uczelnie w czasie koronawirusa – problemy transformacji cyfrowej i postulaty na przyszłość, Wiedza obronna, Autor: Beata Zbarachewicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego Warszawa, Data publikacji: 2020
<http://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/81/84>

Sektor HoReCa

1. Raport 2020, Rynek Gastronomiczny w Polsce, horecanet.pl,
<https://www.horecanet.pl/rynek-gastronomiczny-w-polsce-raport/>
2. Świat Hoteli, horecanet.pl
<https://www.horecanet.pl/swiat-hoteli/>
3. Gastronomia i hotele. Pracownicy zmieniają branże, Bankier.pl, Autor: Marcin Musiał, Data publikacji: 12.04.2021,
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Gastronomia-i-hotele-Pracownicy-zmieniaja-branze-8091117.html>
4. Sztuka przetrwania w czasach koronawirusa?, NewsGastro.pl, Źródło: Agnieszka Małkiewicz, Prezes Zarządu For Solutions, Data publikacji: 22.03.2020
<http://newsgastro.pl/nowosci-w-branzy/sztuka-przetrwania-w-czasach-koronawirusa/>
5. Najciekawsze inicjatywy wspierające gastronomię w obliczu pandemii, Smażymy Portal gastronomiczny
<https://smazymy.com/najciekawsze-inicjatywy-wspierajace-gastronomie-w-obliczu-pandemii/>
6. Duże straty branży gastronomicznej z powodu COVID-19, INFOR, Data publikacji: 09.12.2020
<https://mojafirma.infor.pl/wiadomosci/5147680,Duze-straty-branzy-gastronomicznej-z-powodu-COVID19.html>

7. Cios dla gastronomii. Z powodu koronawirusa obroty w branży spadły o ok. 80-90 proc., Forsal.pl, Źródło: ISBnews, Data publikacji: 16.04.2020
<https://forsal.pl/artykuly/1469684,z-powodu-koronawirusa-obroty-w-gastronomii-spadly-ok-80-90-proc.html>
8. HoReCa po pandemii: goście wróca, pracownicy nie, Alebank.pl, Źródło: Grupa Progres, Data publikacji: 13.04.2021
<https://alebank.pl/horeca-po-pandemii-goscie-wroca-pracownicy-nie/?id=365771&catid=28090>
9. GfK: Prawie 40 proc. gości wspierało gastronomię w czasie lockdownu, Horecanet.pl, Autor: Milena Kaszuba – Janus, Data publikacji: 20.08.2020
<https://www.horecanet.pl/gfk-prawie-40-proc-gosci-wspieralo-gastronomie-w-czasie-pandemii/>
10. Rynek HoReCa odbije w 2021, inwestycje.pl, Autor: Bartłomiej Supernak, Data publikacji: 14.07.2021
<https://inwestycje.pl/biznes/rynek-horeca-odbije-w-2021/>

Sektor rozrywkowy

1. Zmiany w branży turystycznej w związku z epidemią COVID-19, Startup.pfr.pl, Data publikacji: 09.07.2020
<https://startup.pfr.pl/pl/aktualnosci/zmiany-w-branzy-turystycznej-w-zwiazku-z-epidemia-covid-19/>
2. Turystyka wrażliwa na koronawirusa, Rzeczpospolita, Autor: Daniel Puciato, Data publikacji: 29.07.2020
<https://turystyka.rp.pl/trendy/36242-turystyka-wrazliwa-na-koronawirusa>
3. Komunikat nr 2/2020 (nr 4) Turystyka po pandemii, Autorzy: Kazimierz Waluch , Pavlo Kuche, Instytut Turystyki Szkoła Główna Turystyki i Hotelarstwa VISTULA
<https://www.vistulahospitality.edu.pl/nauka-i-badania/wp-content/uploads/sites/4/2020/05/it-sgtih-vistula-komunikat-43.pdf>
4. Turystyka – czy będzie jeszcze tak, jak było?, Wyższe Szkoły Bankowe, Autor: dr hab. Daniel Puciato prof. WSB, Data publikacji: 30.06.2020
<https://www.wsb.pl/blog/turystyka-czy-bedzie-jeszcze-tak-jak-bylo>
5. Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w trzecim kwartale 2020 r. , GUS, Data publikacji: 15.02.2021 r.
<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wplyw-pandemii-covid-19-na-podmioty-dzialajace-w-obszarze-kultury-w-trzecim-kwartale-2020-r-,23,3.html>

6. Muzy w cieniu Covid-19. O tym, jak pandemia zmienia naszą kulturę, Magazyn Teraz Polska,
<https://magazynterazpolska.pl/pl/a/muzy-w-cieniu-covid-19-o-tym-jak-pandemia-zmienia-nasza-kulture>
7. Alert kultura, czyli o kulturze w czasie COVID-19, Dziennik Warto wiedzieć, Autor: Małgorzata Orłowska, Data publikacji: 28.10.2020
<https://wartowiedziec.pl/edukacja-kultura-i-sport/57351-alert-kultura-czyli-o-kulturze-w-czasie-covid-19>
8. Inna kultura jest możliwa Koronawirus i przyszłość kultury w Polsce, instrat, Autorzy: Damian Iwanowski, Nikodem Szewczyk, data publikacji: wrzesień 2020
<http://instrat.pl/inna-kultura/>
9. Koronawirus a instytucje kultury – zaprojektuj nową rzeczywistość, Komu Koncept, Autor: Ola Dzwierzyńska, Data publikacji: 24.03.2020
<https://komukoncept.pl/koronawirus-szansa-czy-zagrozenie-dla-instytucji-kultury/>
10. Nowe trendy w turystyce i rekreacji w związku z COVID-19 i ich wpływ na rynek nieruchomości, Prosper Capital Advisors, Autor: Bartosz Mazurek, Data publikacji: 04.11.2020
<https://www.pcadvisors.pl/nowe-trendy-w-turystyce-i-rekreacji-w-zwiazku-z-covid-19/>

Sektor beauty i fitness

1. Branża beauty w dobie pandemii, Aesthetic Business, Autor: Barbara Kwiecińska-Kielczyk, Data publikacji: 14.10.2020
<https://dermatic.pl/aestheticbusiness/2020/10/14/branza-beauty-w-dobie-pandemii/>
2. Oto jak branża beauty radzi sobie w pandemii. Czy tak będzie wyglądać przyszłość konsumencka również po zwalczeniu koronawirusa?, Makeupio, Autor: Karolina Baworowska, Data publikacji: 08.02.2021
<https://makeupio.pl/pielęgnacja/oto-jak-branza-beauty-radzi-sobie-w-pandemii-czy-tak-będzie-wyglądać-przyszłość-konsumencka-również-po-zwalczeniu-koronawirusa/>
3. Być albo nie być dla branży beauty, Forbes.pl, Źródło: Forbes.pl, KRD Data publikacji: 06.04.2020
<https://www.forbes.pl/gospodarka/branza-beauty-w-pandemii-koronawirusa-salony-kosmetyczne-i-fryzjerskie-zamkniete-i/fsg0zkt>
4. Pandemia COVID-19 zmieniła oblicze fryzjerstwa, infoWire.pl, Data publikacji: 09.02.2021
<https://infowire.pl/generic/release/643318/pandemia-covid-19-zmieniła-oblicze-fryzjerstwa>

5. Blanka Chmurzyńska-Brown, Kosmetyczni.pl: Kolejny lockdown dla salonów beauty to może być otwarcie szarej strefy, WiadomościKosmetyczne.pl, Data publikacji: 25.03.2021
<https://www.wiadomoscikosmetyczne.pl/artykuly/blanka-chmurzynska-brown-kosmetycznipl-kolejny-loc,67310>
6. Jak będą wyglądać siłownie po pandemii – opinie futurystów, branzafitness.com, Autor: Joanna Bartosz, Data publikacji: 15.03.2021
<https://www.branzafitness.com/silownie-po-pandemii-opinie-futurystow/>
7. Fitness w sieci, czyli jak Polacy ćwiczą podczas pandemii, branzafitness.com, Autor: Joanna Bartosz, Data publikacji: 22.02.2021
<https://www.branzafitness.com/jak-polacy-cwicza-w-czasie-pandemii/>
8. Po pandemii rynek fitness czeka reorganizacja, Deloitte, Autor: Magda Belka, Data publikacji: 29.04.2020
<https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/press-releases/articles/fitness-rynek-czeka-reorganizacja.html>
9. Fitness w pandemii. Branża sportowa przechodzi cyfrową rewolucję, Polskie Radio24.pl, Data publikacji: 09.03.2021
<https://polskieradio24.pl/5/3/Artykul/2694046>
10. Jak branża fitness dostosowuje się do zmian wywołanych pandemią?, Gomobi.pl, Autor: Przemysław Piekarczyk, Data publikacji: 06.04.2021
<https://gomobi.pl/blogi/jak-branża-fitness-dostosowuje-sie-do-zmian-wywolanych-pandemia/>
11. Szara strefa rośnie podczas kwarantanny. Kosmetyczki i fryzjerki schodzą do podziemia, Spidersweb.pl, Autor: Michał Tabaka, Data publikacji: 03.04.2020
<https://spidersweb.pl/bizblog/szara-strefa-koronawirus/>